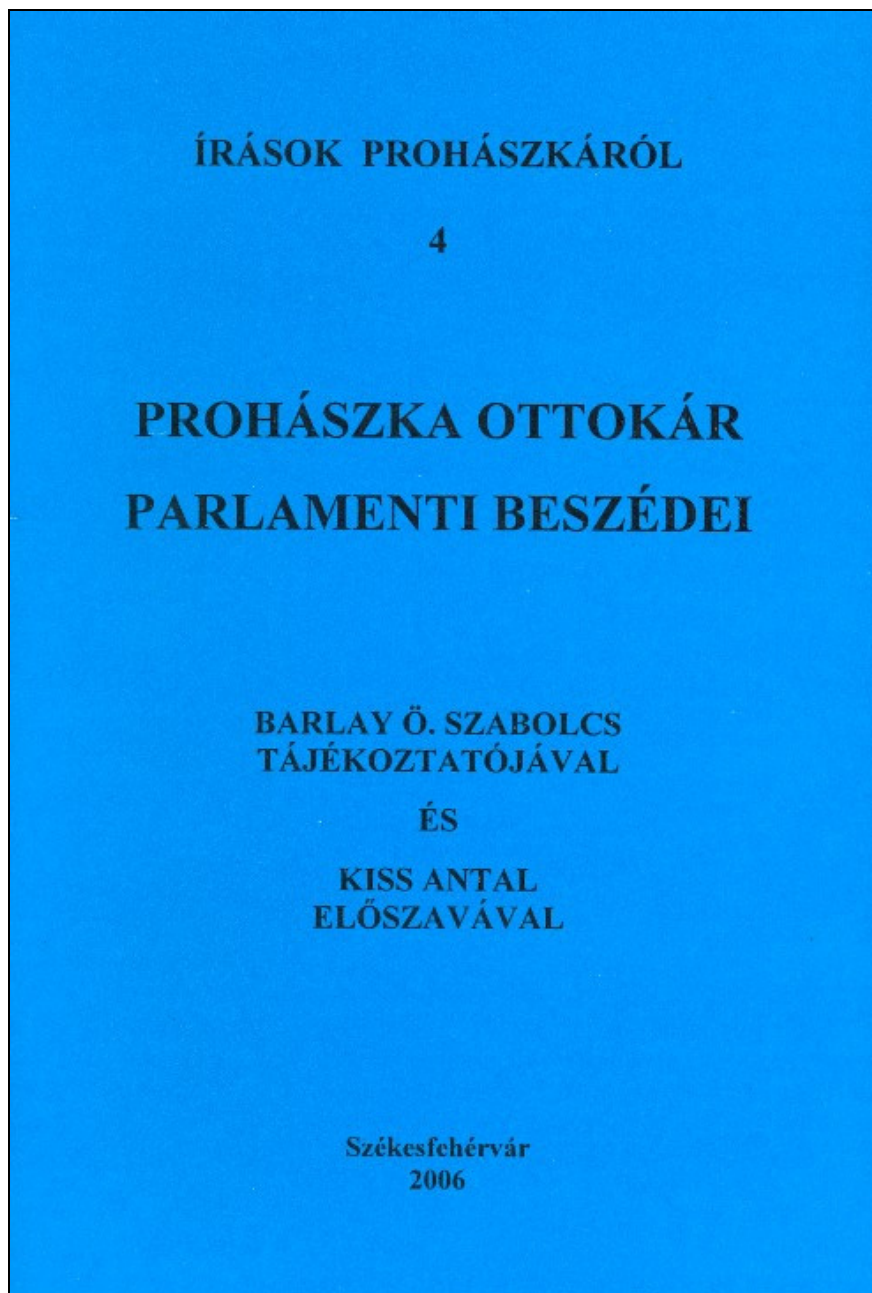

Barlay Ö. Szabolcs (szerk.) Prohászka Ottokár parlamenti beszédei

mű a Pázmány Péter Elektronikus Könyvtár (PPEK)
– a magyarnyelvű keresztény irodalom tárháza – állományában.

Bővebb felvilágosításért és a könyvtárral kapcsolatos legfrissebb hírekért
látogassa meg a <http://www.ppek.hu> internetes címet.

Impresszum

Barlay Ö. Szabolcs (szerk.)
Prohászka Ottokár parlamenti beszédei

Összeállította
Kiss Antal

A könyv elektronikus változata

Ez a publikáció az azonos című füzet elektronikus változata. A füzet 2006-ben jelent meg Székesfehérvárott, a PANAX Kft. Nyomdaüzem készítésében (felelős vezető: Nagy József), az *Írások Prohászka Ottokáról* című sorozat negyedik tagjaként, az ISBN 963 229 510 2 azonosítóval. Az elektronikus változat a szerkesztő, Barlay Ö. Szabolcs, engedélyével készült. A könyvet lekipásztori célokra a Pázmány Péter Elektronikus Könyvtár szabályai szerint lehet használni. Minden más jog a szerkesztő tulajdonában marad.

A nyomtatott kiadvány kapható a szerkesztőnél a következő címen:

P. Barlay Ö. Szabolcs
8000 Székesfehérvár
Petőfi utca 2.

Telefon: 06/30 976-4800
e-mail: inditlak@datatrans.hu

Tartalomjegyzék

Impresszum.....	2
Tartalomjegyzék.....	3
Tájékoztató.....	4
Előszó. A „kereszténykurzus nacionalista, antiszemita” szónoka. Gondolatok Prohászka Ottokár parlamenti beszédeihez.....	8
1. 1907. február 9. – Az 1907. évi állami költségvetésről szóló törvényjavaslat.....	11
2. 1908. július 3. – Az elemi népiskolai oktatás ingyenessége.....	14
3. 1912. december 14. – A képviselőházi őrség felállítása.....	17
4. 1918. július 31. – Az országgyűlési képviselők választása.....	21
5. 1920. február 26. – Az alkotmányosság helyreállítása.....	27
6. 1920. szeptember 16. – Az egyetemi beiratkozás szabályozása.....	33
7. 1920. november 12. – A földbirtok helyesebb megoszlása.....	44
8. 1921. július 14. – A hadifoglyok ügye.....	45
Források.....	48

Tájékoztató

Prohászka Ottokár és a politika? Prohászka püspök és a parlament? Első hallásra ez ma, különösen a pártpolitikától és képviselőségtől eltiltott papság világában, több mint érthetetlen.

Éppen ezért szerény, de nélkülözhetetlen javaslattal állok elő: *aki meg akarja érteni mindazt, amit kiadványunk tartalmaz, az mindenképpen lépjen ki a mából, és a magyar történelemnek egy száz évvel ezelőtti világába helyezze el magát. Ha nem ezt teszi, szükségképpen kérdőjelekbe fog ütközni, és mint annyi baloldali liberális, posztkommunista, ateista, sőt nihilista értelmiségi teszi is, vádak, sőt rágalmakat fog Prohászka és a „nacionalista klerikalizmus” fejébe vágni.*

A történelmi hűség és a hitelesség miatt néhány olyan adatra hívom fel olvasóink figyelmét, melyeket kutatásaim hoztak felszínre, és dokumentumként felhasználhatók Prohászka legbelsőbb szándékainak megvilágítására.

Tisztázásra vár a legfőbb kérdés: mi vezette őt már teológus korától kezdve, hogy a közéletben is szerepet vállaljon?

Erre a kérdésre választ csak az tud adni, aki naplójegyzeteinek minden mondatára odafigyel. Prohászka ugyanis legtöbbször akkor ragadt tollat, amikor megbeszélte önmagával nagy terveinek szándékait, elhatározásainak indítóokait. Nos ezekből kiderül, hogy már Rómában, germanista korában rabul ejtette a Szent Ignác-i lelkigyakorlat kulcs témája, a két úr között dúló harc víziója. *Egyik oldalon áll Jézus Krisztus, a Dux generalis, a másik táborban a Sátán hadserege sorakozik fel.* Az ádáz küzdelem az élet minden szintjén elementáris erővel tombol, nemcsak a lelkek mélyén, de kint az élet valamennyi lövészárkában.

Prohászka kezdettől fogva Krisztust választotta vezérének. Eleinte katonájaként szolgált, de már szentelése előtt olyan szoros kapcsolatba került Urával, hogy mindenáron lovagja akart lenni. Ez több, mert nem várja meg, míg behívják, hanem *önként jelentkezik, és életét, ha kell, a front bármelyik pontján kész feláldozni Uráért.* **„Nem engedem, hogy Te vérezzél, én megyek helyetted harcolni, bárhova küldesz.”**

Ezzel a lovagi esküvel vonul be a Magyar Sion fellegvárába, Esztergomba, és toborozza Krisztus katonáit, a Szeminárium kispapjait, majd tanárait, később a Regnum Marianum „hadosztályait”. A kiképzést maga vezette. Beosztottjai annyira szerették, hogy tűzbe mentek volna érte, és követték mindenüvé, ahol küzdeni kellett Krisztusért és a Hazáért.

És itt egy pillanatra álljunk meg, mert ebben az összefüggésben valami egészen új helyzet állt elő. Prohászka minden évben, a nyári hónapokban lelkigyakorlatra vonult vissza. 1892 augusztusában Kalocsát választotta, mint már többször. Ez a lelkigyakorlat azonban váratlan fordulatot hozott mind saját életében, mind a magyar kereszténység sorsában.

Az ekkor írt naplófeljegyzései (augusztus 14–16.) jól érzékeltetik azt a lelkes, felforrósodott lelkiállapotot, mely pünkösdi viharként feltöri a zárat eddig a cella magányához szokott 34 éves esztergomi spirituális lelkében. Látja, hogy a világegyház és benne a magyar kereszténység pokoli támadások pergőtüzébe került. A két zászló alatt gyülekező tábor között már javában folyik a frontális ütközet. Krisztus lovagjának most kint a frontvonalban van a helye.

Továbbra is érvényben marad életre szóló elhatározása: *„szent akarok lenni mindenáron”*. Az elhatározás marad, de a helyszín változik. És még aznap, 1892. augusztus 14-én megfogalmazza döntését: **„Molnár apáttal beszélnek, hogy mit kellene tenni... Fel kell rázni [a világot] s praktikus kereszténységet csinálni.”**

Aki Prohászka közéleti, politikai aktivitását kiemeli az előbb felvázolt összefüggések keretéből, tévúton jár, és meghamisítja e szent ember szándékát. Ez az oka a sok

félreértésnek, rágalomnak és gyűlölködésnek. Sokan, még a jóhiszeműek sem ismerik közéleti szerepvállalásának imént vázolt hátterét, de igen sokan vannak, akik, még ha tudják is, elhallgatják, hogy így könnyebben lehessen hamis vádakkal illetni Krisztusnak ezt a hűséges „lovagját”.

* * *

Prohászka politikai pályafutásának három színtere van. E három közül az elsőt ismerik a legkevésbé.

1) Az említett kalocsai lelkigyakorlat után valóban felvette a kapcsolatot Molnár János apáttal, aki egy *keresztény néppártot* akart létrehozni. Hosszú hónapok, sőt évek teltek el, mire ez a politikai mozgalom életképessé vált. Prohászka nagy akaraterővel, szervezői képességgel, szónoki tudásával nagy segítségére volt az alapítóknak, köztük gróf Zichy Nándornak. *1896-ban sokak meglepetésére, Prohászka még a képviselőséget is elvállalta*, és szűkebb hazájában, a Vág-völgyi falvakban kortesbeszédeket tartott. Tudott a nép nyelvén beszélni, és biztos esélye volt a liberális programmal induló kormánypárti ellenfelével szemben. Ennek ellenére Prohászkat választási csalással, a szavazó cédulák meghamisításával megbuktatták.

Ekkor levonta a következtetéseket, és visszavonult az aktív politikától, mondván nem a kortesbeszédék síkján kell felvenni a harcot ellenfeivel, hanem az eszmék hirdetésében, vezércikkek írásában, vagyis a katedrán és a sajtóban. Ha életében nem robban be a váratlan fordulat, vagyis a püspöki kinevezés, minden bizonnyal többé nem vett volna részt az aktív politizálásban.

2) *1906-tól kezdve*, akarva, nem akarva, mint megyéspüspök, királyi kinevezéssel egyúttal *a magyar országgyűlés felsőházának tagja is lett*. Az akkori törvények és jogszabályok szerint a felsőház munkájában a püspöki kar tagjai tevékenyen részt vettek, különösen ezekben az években, hiszen a liberális kormányzat az egyház eleve nébe vágó törvényeket akart rákényszeríteni az ország zömével katolikus lakóinak millióira, a nép tudta és beleegyezése nélkül.

Így Prohászka, bár nem önként, de főpapi hívatásánál fogva újból belekerült a politikába. De okulva a vágsselyei kudarcból, távol tartotta magát a nagy parlamenti csatározásoktól. Ezt így fogalmazta meg egyik felszólalásában: *„Hatalmi harcoknak mindenféle komplikációjába nem ereszkedem bele”*. (1918. július 31.)

Vajon találunk-e választ arra a kérdésre, hogy milyen alkalmakkor szánta rá magát, hogy mégis felszólaljon?

Az itt közzétett felsőházi beszédeinek háttérelmezése arra utal, hogy akkor szólalt fel, amikor lelkiismerete arra készítette, hogy egy-egy fontos törvényjavaslat vitájában feltárja a főrendeknek, mit mond erről az Isten és az Egyház. Ez a magyarázata annak, hogy Prohászka felszólalásai mindig metafizikai, erkölcsi igazságokat tartalmaznak. Magasra tette a mércét. Ez volt tekintélyének és gyakran nagy elismerést, hosszan tartó tapsvihart kiváltó magatartásának titka. Tudták ugyanis, hogy amiért fel kellett szólalnia az igaz, és érezték, hogy minden bírálata, minden javaslata agyongyötört népünknek javára szolgál.

Már első beszéde nagy feltűnést keltett. *„Nagy baja van Magyarországnak most, Méltóságos Főrendek, nagyobb baja, mint Mohácsnál ... mert népünk lelkiületében az erkölcsi, hazafias, vallási ideák borultak el, a magyar nemzeti érzés van meghasadva.”* (1907. február 9.) Máskor a közélet erkölcsi tisztaságát követelve, keményen bírálja a liberálisok dekadenciáját, képviselőik megengedhetetlen magatartását: *„Beteg lett a magyar parlament.”* (1912. december 14.). A háború utolsó hónapjaiban a főrendek lelkiismeretét akarja felrázni az általános választójogról szóló törvényjavaslat vitájában: vegyék észre, hogy a háború rettenetes igáját a magyar paraszt, az asszonyok, az édesanyák hordják. Éppen ezért

adják meg a népek is a választás jogát. Ezt nemcsak az igazság, hanem a szeretet is követeli. (1918. július.31.)

3) Prohászka politikai pályafutásának harmadik és legmarkánsabb korszaka az *1920-as Nemzetgyűlés néhány hónapjára esik*. Ezzel kapcsolatban is van mire felhívni olvasóink figyelmét.

Prohászka püspök ekkor 62 éves. Az elvesztett háború, a proletárdiktatúra hónapjaiban átélt tragédiák végképp kiábrándították a politikából. Éppen ez is egyik oka annak, hogy nem fogadta el Horthy kormányzótól a megisztelő miniszterelnöki kinevezést („*számomra elfogadhatatlan ez a kérés, és csak akkor megyek, ha csendőrökkel vitet fel*”). Míg a felső körök kérésének ellenállt, fehérvári hívei ostromának végül megadta magát. A korabeli feljegyzésekből tudjuk, hogy hatalmas tömeg vette körül a püspöki palotát, közben küldöttségek kérelték, hogy az ország talpra állítására összehívott Nemzetgyűlésben püspökük képviselje őket! Az őszinte bizalom, a megható ragaszkodás láttán, kérésüket teljesítette. Minden erejét, tudását, erkölcsi tekintélyét latba vetette, hogy az alkotmányosság helyre álljon, és mindaddig Székesfehérvár képviselője maradt, ameddig a Nemzetgyűlés fel nem oszlott. Kiadványunk négy beszédet, illetve felszólalást ad közre ebből az időszakból.

Miközben segített az alapokat, az új hazát sziklára építeni, tapasztalnia kellett, hogy kialakulóban van egy magát *keresztény kurzusnak* nevező mozgalom, amelynek tagjai azonban életükkel, tettükkel nem hitelesítették a szép szavakat. Ekkor hangzott el híressé vált mondata: „*Keresztények nélkül nem lehet keresztény kurzust csinálni*”, és a következő *parlamenti ciklusban már nem vállalt képviselőiséget*.

* * *

Tájékoztatóm végén mindenképpen néhány könyvészeti adatra is fel kell hívnom a figyelmet.

Az Írások Prohászkaról sorozatunk negyedik száma annyiban új és – szerintünk – a kutatók számára azért hézagpótló, mert így együtt eddig nem jelentek meg Prohászka parlamenti beszédei. Tudjuk, hogy *Schütz Antal Prohászka Összegyűjtött Munkái (ÖM)* e beszédeket a 25 kötetes sorozatban az *Élet igéi* és az *Iránytű* című kötetekben 1929-ben közreadta (vö. 13. k. 293–317. o. és 22. k. 225., 245., 276. o.), de mi *most szükségesnek ítéltük, hogy az Országgyűlési, illetve a Nemzetgyűlési Naplók jegyzőkönyvi másolatai alapján adjuk közre ezeket a beszédeket*. És tesszük ezt éppen azért, mert addig, míg nincs kezünkben ezeknek eredeti szövege, nem tudunk érdemben vitába szállni azokkal, akik féligazságokkal, csúsztatásokkal, rosszul idézett kijelentésekkel akarva-akaratlanul többet ártanak, mint használnak a hiteles Prohászka-portré elkészítésében.

Kiadványunknak bizonyára nagy visszhangja lesz. Sokan, még egyházi körökben is úgy gondolják, hogy épp közéleti szereplései miatt nem időszerű Prohászka boldoggá avatásának kérése, illetve elindítása. Legalább most mindenki eldöntheti, hogy a szent püspök felszólalásaiban szerepel-e egyetlen olyan mondat, olyan állásfoglalás, amellyel ne azonosíthatná bármelyikünk önmagát. Kiadványunk így válik nélkülözhetetlen tükörré, melybe minden érintettnek bele kell néznie, hogy egyértelmű állásfoglalásra késztessek. Természetesen most is fel fog állni a két tábor, a frontális ütközet elkerülhetetlen, de legalább tudni fogjuk, hogy ki melyik „zászló” alatt vitézkedik.

* * *

Végül, mint a sorozat szerkesztője és a sokak szerint kényes témájú kiadványnak felelős kiadója, megköszönöm fiatal kollegámnak, Kiss Antalnak, a Pázmány Péter Katolikus Egyetem Bölcsészeti Kara PhD hallgatójának kutatómunkáját. Köszönetemet és tiszteletemet

még fokozza az is, hogy többen felhívták figyelmét, milyen veszélyekkel jár tudományos pályája jövőjét illetően, ha kutatásait Prohászka-ra összpontosítja. Mint a MTA Doktora kívánok fiatal kollegámnak sok sikert és bátorságot.

Székesfehérvár, 2006. március 15.
Barlay Ö. Szabolcs

Előszó. A „kereszténykurzus nacionalista, antiszemita” szónoka. Gondolatok Prohászka Ottokár parlamenti beszédeihez

Prohászka halála után elmúlt nyolcvan esztendő. A három-négy nemzedéknyi idő egyrészt az elhallgatás, másrészt az 1990 utáni liberális ellenszenv és egyoldalú beállítások ideje volt. Tisztelet azoknak, akik ekkor is foglalkoztak vele, könyveket jelentettek meg, tanulmányokat írtak, kutattak. Azonban parlamenti beszédei mindmáig nem kerültek az érdeklődés homlokterébe. Talán azért, mert jobb valakit úgy minősíteni, ha nem közlik, hogy mit is mondott valójában? Talán azért, mert egyszerűbb kiragadni gondolati közegéből félmondatokat és szókapcsolatokat, hogy szalonképtelenné tegyék? Azonban a beszédek elolvasása rávilágít arra, hogy Prohászka nem a korabeli általános gondolkodásmód miatt kellemetlen olvasmány a mai ember számára, hanem azért, mert értékvesztett világunkban, az egyént és a közösségeket veszélyeztető kiüresítő tendenciákkal szemben erkölcsről, értékekről, hazáról, nemzeti büszkeségről, erőről és öntudatról beszél.

Ma sokkal nehezebb helyzetben van Magyarország és a magyar nemzet, mint volt Prohászka idején Trianon után. Mára nyilvánvalóvá vált, hogy területeink elvesztésénél, a gazdasági nyomorúságnál is van nagyobb fájdalmunk: a lelkek elvesztése, az elsivárosodás. Sokszor elhangzott, de nem elégszer, hogy Prohászka ma időszerűbb, mint valaha. Tiszta, megalkuvást nem ismerő gondolatok, egyenes beszéd, elkötelezettség a nemzet, a haza sorsa iránt. Mégis, a halála utáni nyolcvan esztendő bőségesen elég volt ahhoz, hogy azt az embert, akit életében százezrek hallgattak, aki beszédeivel a trianoni döntés és a tanácsköztársaság véres terrorja utáni Nemzetgyűlésben osztatlan elismerést aratott, a hamis történelemcsinálók, az olcsó, de kétségkívül sikerrel kecsegtető klerikális, nacionalista, antiszemita jelzőkkel illették, és elvették gondolatainak igazi erejét, elhalványították szavainak fényét.

„*Hosszantartó élénk éljenzés és taps. A Nemzetgyűlés tagjai felállnak. (...) Élénk helyeslés, éljenzés és taps a Ház minden oldalán. A szónokot számosan üdvözlik. Elnök: Az ülést öt percire felfüggesztem.*” Beszédeit csaknem minden esetben bal- és jobbfelől érkező egyöntetű helyeslés fogadja. Közöljük a parlamenti jegyzőkönyv-vezető zárójeles megjegyzéseit is, melyek tükröt tartanak élénk, amely tükröben Prohászka Ottokár nem magányosan áll előttünk, hanem a Nemzetgyűlés és ezáltal az első világháború után megcsonkított, megalázott magyar nemzet nagy részének támogatását is élvező katolikus főpapként. A beszédek mindegyikén áthat a kristálytisza logika, a lelki életet élő ember bölcsessége, türelme, az egyenlő mércével mérő, a származásától függetlenül minden embert Isten értékes teremtményének tartó gondolkodásmód.

Különös aktualitása van ennek a kötetnek 2006 tavaszán éppen száz esztendővel azután, hogy Ferenc József Prohászka Ottokárt a Főrendiház tagjává nevezte ki. A korabeli parlament aurája sem sokban különbözhetett a maitól, ahol az „alacsony szenvedélyek iszapot vetettek be a Parlament padjai közé is”. Mi a válasz erre Prohászka szerint? Ahogy a kérdés, úgy a válasz is 1912. december 14-én hangzott el tőle: „...a több erkölcs, a több törvénytisztelet, a nemesebb érzék és igazán finomult demokrácia segíthet és senki más hatalom e világon”. A parlamenti őrség ügyében mondott, előbb is idézett beszédében azután kifejti: „erkölcsi miliőben erkölcsi hatókat kell beállítani és a parlament, ismétlem, egy erkölcsi miliő”.

Jelentős Prohászkanak a Főrendiház CXIV. ülésén elhangzott beszéde, mely a választójogról szól. Hosszú beszéd, mely a korabeli magyar társadalom számos problémáját érinti. Ebből a bevezetőben csupán egy olyat szeretnék kiragadni, melyet Prohászka kapcsán soha nem hangoztatnak, nevezetesen a **női emancipáció** liberális gondolatának

magyarországi parlamenti képviselőjét: „Ugyancsak nemzeti szempontból nagyon sajnálatos, hogy a nők szavazati jogát teljesen elejtették. A nők szavazati joga éppoly szükséges társadalmi, gazdasági fejlődés, mint a női egyéniségnek gazdasági és társadalmi súlynyerése.” Ugyanebben a beszédében az **iparos munkások részére kíván szabad választójogi gyakorlatot**, s felteszi a kérdést, hogy ha a tisztesség, a becsület cenzusát teljesen megüti a 200.000 tisztességes magyar gazda, az analfabétizmus miatt miért van kizárva a választójogból? Felszólalása vége felé kifejti: „**Én nem vagyok antiszemita.** (...) Nem vagyok antiszemita, amint nem vagyok antigermán, nem vagyok antigall, nem vagyok antiangol. De én nem akarom az én magyar népemet feláldozni más hatalmas fajtának és annak erőszakban vagy pedig intelligenciában túltengő erejének. Elmondhatom, hogy barátaim között sok zsidó van. (...) Minden derék zsidót szívből tisztetek és szeretek. De vigyáznunk kell nekünk, nehogy az antiszemitizmus vádjától félve behunyjuk szemünket nemzeti veszedelmek elől.”

Prohászka Ottokár Főrendiházi képviselőisége után tagja lett a Nemzetgyűlésnek is. Nehéz történelmi időben, egy lelkileg, szellemileg kiüresített, egy gazdaságilag romokban heverő, Európában magára hagyott országban kellett kiutat keresni az apátiából, önbizalmat adni, felemelni az egyes embert és a különböző közösségeket, kialakítani a hazafiság, az együvé tartozás érzését. Mindezt azután, hogy a háború embertelen pusztítását, a lefegyverzett ország védtelenségének, kiszolgáltatottságának érzését a tanácsköztársaság, a „Lenin-fiúk” országos ámokfutása tetézte. Közös célokat kellett fogalmazni egy modern kor küszöbén. Helyre kellett állítani az alkotmányosságot, az önbizalmat, a szolidaritást. A XX. század elejére ugyanis kiderült, hogy amiként a magyar történelem során számtalanszor, ismét magára maradt Magyarország, a nemzet. „...a tisztességes keresztény nemzeti irányzat igazán képes lesz a széthúzás, a visszavonás és a félreértés sötét éjszakáit is eloszlatni s hogy ezen a keresztény nemzeti alapon majd csak kezdet fogunk és megértjük egymást, a közös programnak legalább nagy vonásaiban való megvalósítása terén.” Kezdi első nemzetgyűlési beszédét, melynek számos izgalmas felvetése van. Ezek közül a jó államfői hatalomgyakorlás és a szabadság szolgáltatásának egybeponosítása tűnik ki: „Mondjuk csak ki, ne féljünk tőle, kar kell, hatalom kell, amely a szabadságot szolgálja. Egy jól beállított tekintélytől, egy jól megszervezett hatalomtól sose féltsük a szabadságot.” Erkölc, törvénytisztelet, demokrácia, szabadság – ezek határozzák meg a beszédek gerincét. Számos példát mutatnak arra, hogy nem csupán erkölcsi magaslatookról beszél, hanem eligazít a világ dolgaiban, tisztázza a különbséget reakció és forradalom között, osztályparlament és népképviselő között, antiszemitizmus és nemzetféltő gondoskodás között.

Prohászka Ottokár beszédeit kutatva a Parlament könyvtárában az 1920. szeptember 16-án elhangzott, a Numerus clausus törvényként ismert jogszabály vitájának jegyzőkönyve meglehetősen rossz állapotban van. Ha egyszerűbben kellene fogalmazni, rongyosra olvasták. Ez az a beszéd, mely miatt sokan Prohászka-t antiszemitának bélyegzik. Tanulságos végigolvasni, lassan, vissza-visszatérve gondolatokhoz, megértve a gondolatmenetet, az érvelést. „Az a nagyszabású, a szónok hatalmas egyéniségének megfelelő felszólalás, amelyet éppen most hallottunk, annyira megnehezítette a helyzetemet, hogy igazán nagy elszántság és eltökéltség kell ahhoz, hogy közvetlenül ez után a nagy beszéd után felszólaljak.” – mondja Hermann Miksa képviselő, miután hosszantartó élénk éljenezés és taps után a Nemzetgyűlés tagjai felállnak, a szónokot számosan üdvözlik, majd az elnök a köszöntések közben öt perc szünetet rendel el. A beszédben következetesen kitart központi gondolata mellett, elismerve a „zsidó géniusz” nagyságát, ugyanakkor Magyarországon, magyarként védi nemzetét: „Kegyetek nem ellenségei a magyar kultúrának. De kegyetek megváltoztatják a magyar kultúrát. (...) **És amint szívesen megadom a jogot, a szabadságot a zsidó szellemnek, meglátásnak, inspirációnak, úgy védem a saját nemzeti kultúrámat, mikor annak veszedelmeit látom.**” – polemizál az ülésteremben Pető Sándorral. Nagy hiba Prohászka

életművére a II. világháború szörnyűségei, a holocaust felől visszatekinteni. Egészen más alapokon álló vita volt ez, melynek semmi köze nincs a hitleri faji megsemmisítéshez és semmiképpen nem tekinthető annak gyökerének sem.

Bár mindannyiszor egyetértő a helyeslés a Parlament széksoraiban, ha erkölcsi kérdésekben foglal állást a székesfehérvári püspök, ugyanakkor a jegyzőkönyvek tanulmányozásakor kiderül, hogy döntően az erkölcsi alapok hiánya miatt volt meglehetősen nehéz helyzetben már akkor is a törvényhozás. A parttalan viták, a pártok vetélkedései közepette egészen más hang volt Prohászkaé. „A mi pártvillongásaink, a mi apró-cseprő egyéni érdekeink szűk köréből felemelkedve, felértsük a magyar gondolatot, felértsük azt a nagy feladatot, amelyet nekünk mindnyájunknak teljesítenünk kell.” – mondja 1920. július 14-én, a hadifoglyok ügyében elhangzott beszédében Prohászka Ottokár. Beszédében a Szovjetunióban raboskodó hatvanezer hadifogoly ügyét világtörténelmi szintre emeli: „Hát legyen egy magyar fogoly-kérdése az egész emberiségnek.” Kérésével, mint püspök a pápához fordul. Van egy, talán kevésbé szembetűnő része a beszédnek: „Egy ilyen világban vezetőpólus a **jóság és a szeretet**.” Mit keres ez a két szó a Parlamentben? Meglehetősen furcsán hat abban a közegben, azonban kellőképpen rávilágít arra, hogy miben is rejlett Prohászka Ottokár nagyszerűsége. Nem vesztette el sem tudományos karrierje, sem tanári, sem főpapi, sem politikusi feladatai között igazi arcát, lelkét: ember maradt. Istent, felebarátait, nemzetét, hazáját szerető ember. Ezért hangzanak tőle hitelesen ezek a szavak: „Mert itt nem fegyveres hatalomról van szó, nem is csak politikáról, hanem, ha valami segíthet rajtunk, úgy az a jóság, a részvét, a szeretet, a tekintély, a bensőség és – amint Huszár Károly barátom mondta – a magábaszállás, de nemcsak a magyar parlament magábaszállása, hanem az egész művelt világé.”

Ez a könyv, Prohászka Ottokár parlamenti beszédei, az olvasóknak, a kutatóknak számos újdonságot rejthetnek. **Szolgálja ez a könyv a nyílt és tisztességes szellemi munkát, gazdagítsa elmúlt száz esztendőnk történelmi múltjának teljesebbé tételét.** S végül, de nem utolsó sorban tartson tükröt mai közéletünk elé is: ne vesszen ki a jóság, a szolidaritás, a szeretet, a nemzetért aggódó gondolat sem a parlamenti széksorokban ülőkből, sem más közhivatalalt betöltő, felelős munkát végzőkből.

A beszédek szövegét eredetileg a parlamenti gyorsíró átírásával adta közre az Athenaeum Kiadó. Az itt közölt szöveg híven követi azt, csak a mai helyesírás szabályai szerint változtattunk rajta.

Kiss Antal

1. 1907. február 9. – Az 1907. évi állami költségvetésről szóló törvényjavaslat

A Főrendiház XIV. ülése, 1907. február 9., szombat

Tárgy: Az 1907. évi állami költségvetésről szóló törvényjavaslat és az ezzel kapcsolatosan hozott képviselőházi határozatok elfogadása

Elnök: Dessewffy Aurél gróf

Rudnyánszky József báró jegyző: *(Olvassa.)* XXI. fejezet. Vallás- és közoktatásügyi minisztérium. Elő van irányozva 52.945.572 korona.

Prohászka püspök úr ő méltósága.

Prohászka Ottokár püspök: Nagyméltóságú elnök úr! Méltóságos főrendek! Csak rövid időre akarom igénybe venni a méltóságos főrendek türelmét, hogy egyrészt a vallás- és közoktatásügyi miniszter úr programjának megszavazzam a bizalmat, másrészt pedig rámutassak arra a néhány pontra, amelyre megjegyzéseim volnának.

A vallás- és közoktatásügyi miniszter úr az ő előadásában nem mutatott rá direktre a keresztény kultúrának motívumaira, elveire, de nem kell nekem szó ott, hol a megtestesült szó, a férfiú garantál az irányért. A vallás- és közoktatásügyi miniszter úr a keresztény kultúra alapján áll, s kezet nyújt mindazoknak a törekvéseknek, amelyek ezt a kultúrát hathatósan előmozdítani, modern nagy gondolatokkal és intézményekkel megtermékenyítve fejleszteni iparkodnak.

Méltóságos főrendek! Erre az erőteljes, fejlesztendő, magyar nemzeti történeti alapon álló kultúrára van szükségünk nekünk, kivált most, mikor világtörténelmi folyamat számba, de másrészt mese számba illő foszladozását látom a magyar társadalomnak.

Nagy baja van Magyarországnak most, méltóságos főrendek, nagyobb baja, mint Mohácsnál. Mert nem az a vérvesztés teremti le a nemzetet, amely a csatatéren folyik, de az erőknek forrásait otthon érintetlenül hagyja, és nem az a földrengés és égrendés képez veszedelmet egy nép számára, amely annak tűzhelyeit felforgatja, hanem az a vérvesztés alkot veszedelmet, amely két millió munkáskéztől foszt meg minket, és az a földrengés okoz veszedelmet, amely meghagyja ugyan a házat, de becsukja annak ajtaját, mert földönfutóvá teszi a népet. A magyar népnek lelkületében a magyar népnek erkölcsi, hazafias, vallási ideáljai borultak el, a magyar nemzeti érzés van meghasadva. Mintha két különböző zónának gyermekei volnának, úgy néz az alsó népréteg a felső osztályokra.

A kultuszminiszter úr erőteljes, hazafias nemzeti kultúrával akar ezeken a bajokon segíteni, és e részben erősíteni fogja elsősorban az ideális kihatású, erkölcsi befolyású tényezőket. Az 1848. évi XX. törvénycikkre támaszkodva meg akarja erősíteni a katolicizmusnak és a felekezeteknek az álláspontját, és valahányszor a katolikus autonómiáról beszél, mindannyiszor melegen szól hozzánk, mindannyiszor pártolólag nyilatkozik. Követeli ezt az állami érdek, mert Magyarország szabadságának bástyái, biztosítékai azok az erőteljes autonómiák, amelyek meg nem roppantják az államot belül és védik kifelé. Márpedig a katolikus autonómia, meg vagyok győződve, az ésszerű nemzeti fejlődésnek sohasem fog útjában állni, sőt gondolom, hogy nagy nemzeti missziót is teljesít, mert a nemzetiségeket, főleg a tót népet fel fogja karolni, közelebb fogja hozzánk hozni, hogy a katolikus tótok ne tartsák magukat sem másodrendű keresztényeknek, hanem hazafiaknak és testvéreknek.

Ugyancsak az egyház részéről a katolikus autonómiát most mint valóságos érdeket tekintem, amelyet meg kell védeni, és amely intézményt meg kell alkotni. Mert hiszen nem azt a demokráciát szolgáljuk mi, amely alulról épít felfelé, és minden jogot a néptől, a tömegtől származtat, hanem azt a demokráciát szolgáljuk, amely a jogokat helyesen megosztva, a köznek legjobb szolgálatát nyújtja. A püspökök – meg vagyok győződve – semmiféle ellenkezést az autonómiával szemben nem fejtenek ki. Én nem ismerek magyar püspököt, aki az autonómiát ellenzi. Mert nem tekintünk mi vissza sem Justinian császárra, sem Nagy Károlyra, sem a középkor századaira, legfeljebb azért tekintünk oda vissza, hogy az egyháznak alkalmazkodási képességét megtanuljuk, és ezzel az állami alkalmazkodási képességgel bele tudjunk állani a modern igényekbe és itt érvényesülni.

Sürgős kötelességének tartja a nagyméltóságú miniszter úr másodsorban a katolikus papság kongruájának rendezését. Valóban szégyenletes huzavona – ha szabad ezt mondanom – ez a kongrua-ügy, amely 20 év óta valóságos klerikális tengeri kígyóvá nőtt ki. Gondolom, ez onnan van, mert sokat disputáltunk elvekről, amelyeknek taglalásába én most nem ereszkedem.

Én, méltóságos főrendek, a tények alapján állok. A kultuskormány elfogadta a püspökök által ajánlott összeírási módozatot, azt végre is hajtatta. Most, nagyméltóságú miniszter úr, kérjük, hajtsa végre tovább is ezt az okos gondolatot, hogy az írott malasztból végre kenyér, életerő váljék. A katolikus papság valóban megérdemli ezt az ügybuzgóságot, mert hiszen túrt, erőszakos fellépésektől mindenütt tartózkodott; a sok alamizsna után rászolgált, hogy jogai is legyenek, jogai egy tisztas eltartáshoz.

De a kongruával összefüggésben vannak másféle kérdések is, szolgáltatások, párbér, párpénz, csirke, túró, faggyú, kézinapszám és ilyenféle szolgáltatások, amelyek végre is Magyarország közadózásában most fennállanak, és úgy viszonylanak a modern közadózáshoz, mint a cigánysátrak a szép, fényes villasorokhoz. Ezt a közadózást okvetlenül meg kell változtatni. Követeli ezt a klérusnak elkeseredett lelkülete. Hiszen meg van mérgezve a buzgalma és elernyed a lelke, mikor a híveivel folyton viszályban van éppen a párbér és ezen szolgáltatások miatt.

Követeli ezt egyszersmind a népek érdeke; mert az adó egy személytelen dolog, az adót lehet gyűlölni, de a párbérben a gyűlölet már kihegyesedik, kicsúcsosodik a személy ellen, ott a papság, sőt a vallásosság érdeke szenved. És ezt a párbért, méltóságos főrendek, lehetne rendezni, hogyha a községek egy amortizációs kölcsönt vennének fel; ezáltal semmiféle több vagy nagyobb teher nem háramolnék rájuk, mint a mostani párbér és 40–50 esztendő múlva megszűnnék ez a túrhetetlen állapot.

Kiterjeszkedett azután a tisztelt kultuszminiszter úr a népiskolára, arra a népiskolára, amely voltaképpen forrása mindazoknak az áldásoknak, amelyet a kultúra, az egyház, az állam juttat a népnek. Forrását képezi mindannak az etikai erőnek, amelyből élete pályáján a kisember megél. De éppen a népiskolában kell erő, kell lélek, a népiskolát kell telíteni etikával, és egy ilyen etikai kihatáshoz egész ember kell. A kultuszminiszternek legjelentőségtejljesebben reformja a néptanítók fizetésének rendezése és az egész tanítótság és az egész tanítótság és az egész nemzet hálás lesz neki azért, hogy iparkodott a néptanítóknak egy anyagi gondoktól lehetőleg emancipált egész embert beállítani a nemzet napszamosai közé.

Ezzel azonban összefügg, méltóságos főrendek, az a másik érdek is, hogy az állami tanító és a felekezeti tanító között ne legyen sehol különbség. Ne legyen különbség még a kántori fizetéseknek a rendezésében sem, tudniillik, hogy a kántori jövedelmet ne számítsák bele a tanítói fizetésekbe. Mert hogyha az állami tanítóknak kántori jövedelme nem szerepel a tanítói fizetésekben, épp oly joggal követelhetik azt a felekezeti tanítók, hogy ez velük meg ne történhessék, annyival is inkább, mert a kántori jövedelem mindenütt a törvényben mint mellékjövedelem szerepel. Lehet a tanító postamester, lehet a tanító faskola-felügyelő vagy

más ilyenféle; ezen a réven megszerzett garasai nem esnek a tanítói fizetés kategóriájába. Ennek következtében követeljük, kívánjuk és kérjük ezt a kántortanítók számára.

Méltóságos főrendek! A katolikus tanítóknak valamiféle háttérbe szorítása a nemzeti érdek ellen való cselekvés lenne, mert a katolikus tanítóknak ilyen leszorítása által inferioritásba kerülne a katolikus népiskola, az pedig a nemzetnek az érdeke, hogy ez meg ne történjék. De ettől eltekintve, 27.000 embernek, a tanítóságnak kebelében folyton égne tovább az elégtelenségnek parazsa és tüze. Az iskola-fenntartóktól pedig nagyobb áldozatokat már alig lehet követelni, méltóságos főrendek, mert ezek az iskola-fenntartók, főleg a községek, már most is nagyobb áldozatokat hoztak, mint mindazok a községek, amelyekben állami iskola van. Követeljük tehát méltán, hogy az állami adókból könnyítessenek meg a mi terheink, az iskola-fenntartók terhei, amely adók által megszüntettetik, vagy legalábbis könnyítettetik az állami iskola jótéteményeiben részesülő községeknek terhe.

Volna azután még egy fontos megjegyzésem, méltóságos főrendek. A népiskolának népszerű intézménynek kell lennie; a nép lássa benne saját nagy érdekét. De ez nem fog megtörténni, ha a nép valamiféle elkeseredéssel néz a népiskolára. Itt nagyon ajánlom a kultuszminiszter úr figyelmébe azt a körülményt, melyre engem az én tanítványaim még esztergomi szemináriumi spirituális koromban folyton figyelmeztettek, hogy a felső vármegyékben a tót népnél nagyon nagy az elkeseredés, mert az állami iskolában, amint ők mondják, még a miatyánkjukat sem tanulják anyanyelvükön. Méltóságos főrendek! Az erős nemzeti állam kialakítása a mi érdekünk. Mi akarjuk, hogy minden nemzetiség magyar honpolgár, lelkes hazafi legyen, hogy tanulja meg a magyar nyelvet, de kérem a méltóságos főrendeket, óvakodjunk az elkeseredést főleg a vallási sérelmek révén belevinni a nép szívébe. A kultúrának mindig igazságosnak kell lennie, mert hisz az igazság egyik lelke, szelleme a magas kultúrának. És ha mi amellet vagyunk, hogy a magyar magyarul, a lengyel lengyelül mondja el miatyánkját, engedjük meg a tót népnek is, hogy gyermeke a maga nyelvén mondja el miatyánkját. Ennek révén én azt kérem, hogy a vallásoktatás tótul történjék az illető népiskolában.

Még egy nagy érdek lebeg szemem előtt, tudniillik az, hogy akadályozzuk meg az élet egész vonalán mindazokat a törekvéseket, amelyek a népiskola áldásait lerontják. E részben figyelmeztetem a nagyméltóságú miniszterelnök urat arra a nagy kihágásra, amely falukon úgyszólván vasárnapról vasárnapra történik: a gyermekek vasárnapi korcsmázására. Mennyi sok panaszt hall az ember mindenfelől, hogy ezáltal a népiskola jó törekvéseit mintegy gyökerükben kikezdi.

Méltóságos főrendek! Nem lehet ezt rábízni sem a bíróra, sem a jegyzőre; ezt a tilalmat ki kell függeszteni a korcsmákban és a csendőrség felügyeletére bízni. Hogyha az ez ellen vétő korcsmárost megbírságozzák 60–80 forint erejéig, biztosítom a méltóságos főrendeket, hogy az maga fog gondoskodni arról, hogy többé egyetlen egy gyermek se mulasson a korcsmában.

Ezeket akartam a méltóságos főrendek és a nagyméltóságú miniszter úr figyelmébe ajánlani. Iparkodjunk eloszlatni a félreértések árnyékait, némítsuk el a panaszokat, amennyire tőlünk függ, hogy azután kezet fogjon család, iskola, pap, tanító, állam, egyház, hogy előremozdítsuk szerencsésen magyar történeti nemzeti kultúránkat. A költségvetési tételt elfogadom.

Rudnyánszky József báró jegyző: Haller Károly!

2. 1908. július 3. – Az elemi népiskolai oktatás ingyenessége

A Főrendiház XXXVI. ülése, 1908. július 3., péntek

Tárgy: Az elemi népiskolai oktatás ingyenessége

Elnök: Dessewffy Aurél gróf

Csekonics Sándor gróf jegyző: Prohászka Ottokár püspök ő méltósága!

Prohászka Ottokár püspök: Nagyméltóságú elnök úr! Méltóságos főrendek! A magyar iskolaügy egyike a legkomplikáltabb intézményeknek, ahol sok az ütközőpontja sokféle jognak, amely találkozája sok érdeknek, és éppen azért, jóllehet, ennek fejlesztése és rendezése okvetlenül szükséges, ez nem eshetik meg anélkül, hogy sok, vagy legalább több kifogás, sőt talán némely oldalról óvás is ne emeltesék ellene.

Tapasztaltuk ezt már a tanítók illetményeiről szóló törvényjavaslatnál, és tapasztaljuk ezt a most tárgyalt törvényjavaslatnál is. És miután, mondom, sokféle nézet és véleményem szerint, néhány túlzó nézet is hangzik el, engedjék meg méltóságos főrendek, hogy mielőtt állásfoglalásomnak kifejezést adnék, szavazatomat éppen ezen különféle vélemények megvilágításával mintegy megindokoljam.

Az ingyenes népnevelésnek vagyis iskolázásnak gondolata mindenesetre szép szociális eszme. Ezt a szociális eszmét hirdetik szociológusok, filozófusok és a modern állam nem térhet ki előle. De többet mondok, méltóságos főrendek, ez a gondolat visszanyúlik már a középkorba is, mert hiszen a legnagyobb pápák, mint pl. III. Sándor, III. Ince és IV. Ince pápa elrendelik, hogy minden egyes egyház mellett legyen ingyenes iskola, és a katolikus tanügynek szentjei: Pierre Fourier, Jean Lassale és Kalazanci Szent József mindannyian ezen eszmének hívei. De ha a régi középkori állam éppen kultúr helyzeténél, gazdasági állapotánál fogva nem érvényesítette ezt a gondolatot, megteszi ezt a modern kultúr állam, és véleményem szerint jól teszi.

A miniszter úr belement ebbe a dologba. Kifogás esik ugyan egyik és másik oldalról aziránt, hogy megtehetette volna más rendbe ezen modern eszméknek érvényesítését, de meg vagyok győződve, mélyen tisztelt méltóságos főrendek, arról, hogy a miniszter úr mindenesetre emelte ezáltal Magyarország etikai súlyát a külföld előtt, és végre is azon nem lehet sokat disputálni, hogy milyen rendben érvényesíttessenek a modern kultúrgondolatok.

Az etikai, ideális előnyön kívül okvetlenül szociális és gazdasági haszna is van ennek a törvényjavaslatnak. Nem az a kiáltó jótétemény lesz ez, amely a statisztikában nagy port verne fel, de meg vagyok győződve róla, hogy szociális jótétemény azokra a néprétegekre nézve, ahol a tanév kezdete egy új gondot jelent.

A magyar iskolaügynek valami nagy lendületet nem fog adni ez a törvényjavaslat, ha törvényerőre emelkedik is, mert papíron meg lehet csinálni a törvényeket, de kultúr intézményekké azok csak akkor válnak, ha a nép ezeket a törvényeket átélheti, és csak akkor élheti át, ha kultúrája és gazdasági színvonala ezt megengedi. Van pl. már törvényünk az általános iskolakényszerről, amely mondhatnám a minimális ismeret követelésének törvénye, de ugyebár ennek dacára 600.000 gyermek nem jár iskolába!

Aki a magyar viszonyokat ismeri, az meg lehet győződve arról, hogy ez a törvény sem fog lendíteni ezen a bajon, mert e bajnak oka egészen más. Oka a népnek gazdasági, kulturális helyzete, a tanyarendszer, a puszták kategóriája, hegyközségek fennállása stb. Magán Székesfehérváron, – pedig az város –, 200 gyermek nem jár iskolába. A környéken 4–

5–6 kilométernyire vannak iskolák. Apróságoktól ezt az utat télvíz idején, hidegben-melegben elvárni nem lehet.

Katolikus oldalról és autonómiáknak szempontjából azt a kifogást emelték ezen törvényjavaslat ellen, hogy ez benyúlást jelent autonómiánk és egyáltalán a tanítás dolgába, és csorbát üt autonómiánk jogkörén.

Ami főleg a katolikusokat illeti, két álláspontot látok itt. Az egyiket, amely inkább rigorózusabb, úgy jellemezném, hogy ezt az ügyet és egyáltalában a modern államnak állásfoglalását a népneveléssel szemben egy nagy, általános szempontból nézi, és nagyon hajlik arrafelé, hogy tagadja a kultúrállamnak a népnevelés ügyére való befolyásának jogosultságát. Valamiféle fióknak nézi ezt a nagy érdeket, és ezt az ügyet teljesen kisajátítja, azaz vindikálja a család és az egyház számára.

Van azonban egy más álláspont, amely a nagy pedagógiai, erkölcsi és vallási elveket okvetlenül vallja, de azonkívül látja azt is, hogy a magyar államnak igenis vannak érdekei, és ezen érdekeknél fogva jogosult a befolyása, és azt semmiképpen tagadni, sőt még ignorálni sem szabad.

Én a hitvallásos nevelésnek és iskolának elvét vallom, méltóságos főrendek, én az iskolát nemcsak tanintézetnek nézem, hanem nevelési intézetnek, én az iskolában a szülők jogát és a szülők hivatását, annak a jognak és hivatásnak folytatását látom, mert tudom azt, hogy a gyermeknek a szívébe kell nekünk benyúlnunk, ha embert akarunk belőle nevelni, de tudom viszont azt is, hogy embert nevelni vallás-erkölcsi alap nélkül, mondjuk világnézet, erkölcs, jellemképzés nélkül, nem lehet. (*Helyeslés jobbfelől.*) Ezt pedig nem bízhatjuk változó filozófiákra, sem dualista, sem monista, sem pozitivistákra, sem autonomista divatmorálokra, ezt nem bízhatjuk váltakozó radikális vagy konzervatív kormányokra, ezt nem bízhatjuk a parlamentek kiszámíthatatlan érzelmáramlataira, ide egy más tényezőt kell állítani, egy felséges őrangyalt, a lelkiismereti szabadságot kell ideállítani, és az egész kultúrvilágot fel kell emelni arra a belátásra, hogy az ember jogait semmiféle állami joggal kisajátítani nem szabad, hogy az ember joga teljes legyen a modern államban is.

De jóllehet ez az állásfoglalásom, azért teljesen elismerem a modern állam befolyásának jogosultságát az iskolaügyre, mert a modern állam méltóságos főrendek, nem az a régi, családi érdek-állam, amely csereberélt nemzetek, koronák és népek felett, amely hozományba adott vagy hozott koronákat és országokat; nem is az a bürokrata állam, mely valamiképp elszigetelten állt a nép fölött, de mindenesetre a néppel azonosítva magát nem látta, hanem a modern állam az a tulajdonképpeni népállam; ennek a népállamnak pedig feladata és érdeke, hogy a népet erkölcsileg, értelmileg, gazdaságilag emelje, a társadalmi szervezkedés nagy munkájára képesítse, és így ezáltal a népet haladásában segítse. Márpedig ezt a nagy érdeket nem lehet csak a szülőkre bízni, és valamint az iskolakényszer helyes érzékkel az államnak ezt a jogát fordította és állította előtérbe, épp úgy méltányos, jogos és helyes, hogy az állam most is belenyúlhat az iskolaügybe, a nevelésügybe és alkalmas törvényekkel előmozdíthatja annak sikereit.

Én a lelkiismereti szabadság és az állam jogának ebben a kombinálásában látom azt a középutat, melyen mindazok a faktorok haladhatnak, melyek Magyarországon tradicionális jognál fogva a népnevelést szolgálják. Ebben a kombinálásban látom azt a méltányos felfogást, mely a tanszabadságot is és az állam érdekeit is kielégíti, és amellet az autonómiáknak és a vallásos nevelés szabadságának, vagyis jogának a legjobb védőbástyája. Mert bármennyire méltánylom is az állami törekvéseket, el nem mulaszthatom kijelenteni, hogy vannak nekem is kifogásaim úgy a kultúrállamnak ezen irányzata ellen általában, mint a jelenlegi törvényjavaslatnak egyes pontjai iránt...

Zselénszky Róbert gróf: Helyes!

Prohászka Ottokár püspök: Általában méltóságos főrendek, a tanszabadság tekintetéből azt látom, hogy az autonómiai, a hitvallásos iskola ezen törvény által is egyre szorosabb

összeköttetésbe jut az államhatalommal, és ez az államhatalom már pszichológiájánál fogva is – pszichológiája lévén a terjeszkedés – okvetlenül visszaszorítja a tanszabadságot és az autonómiának jogát. Lassan-lassan elsorvad az autonómiának idege, elsorvad éppen a tartalomszegénységtől, melyet a modern állam népnevelési és népoktatási törvényeinek kifejtése fokoz.

Sajnálom továbbá, hogy nem különböztet ez a törvényjavaslat kétféle népiskola közt.

Mert van egy népiskola, a szó szoros értelmében vett népiskola, mely szükséges a népnevelésre, szükséges a község gyermekeinek oktatására. De lehet népiskola, melyet felállítanak, amelyet alkalmasabban, gazdagabban, kényelmesebben berendeznek, és amelyben azután tandíjat is szednek éppen a különálló oktatás szempontjából. Az ilyen szabad népelemi iskola felállítása nem sértené az államnak semmiféle jogát, és amellet szolgálná a tanszabadság ügyét és érdekét. Nem értem továbbá azt a szigort, mellyel az iskolafenntartót büntetik az iskolai hatóság bűneiért; tudniillik ha annak dacára, hogy megintik, tandíjat szed, az iskolafenntartó veszi el a jogot, hogy az iskolát fenntartsa. Én ezt főleg azért kifogásolom, mert ebben a szigorban azok az elemek, melyek a politikai egységben még nem igen találják meg a helyüket, okvetlenül valamiféle álarcát látják a politikának és a terjeszkedés vágyának; nem látják abban a népnevelés érdekét és szent ügyét, hanem látnak vagy legalábbis sejtenek másféle célokat, melyeket ezen szigor által elérni akarunk.

Nem helyeselhetem, hogy az iskolának a közigazgatási hatósággal legyen dolga a bizonyítványok kiállításánál. Ezt más kultúrállamban nem igen találjuk, és hol az iskolaügy magasan áll és a felügyelet helyes, ott erre tényleg semmiféle szükség nincs.

Ha ezeket a kifogásokat meg is tettem, méltóságos főrendek, azért mégis kívánatosnak látom, hogy a haladásnak és a kultúrállam ezen eszméinek életbeléptetését szolgáljuk.

Nem vagyunk mi annyira romantikusok, hogy ne lássuk, mi mozgatja a világot, hogy be ne lássuk, hogy az egyháznak is, az autonómiáknak is csak ezáltal lehet tényleg kultúrtényezői hivatásuknak megfelelniük, ha ma a nagy kultúrgondolatokat kiváltani saját terükön, saját mezejükön képesek. Azért tehát én közreműködöm a modern államban is a népnevelés, az iskolázás ezen ügyének előmozdításában és biztosításában. Nem akarok látni ellentétet, még kevésbé ellenséget a magyar állami és az autonómiai, hitvallásos iskola közt, sőt ellenkezőleg, az a vágyam és szívesen közreműködöm abban, hogy legyen lehetőleg nemzeti, hitvallásos, szociális, egységes iskolánk, ha nem lehet intézményesen, legyen az egységes legalább a szellem szerint. Legyen az a hitvallásos iskola szociális, nemzeti, a kor színvonalán álló, legyen viszont az az állami iskola vallásos; ne tekintse ez a két iskolaügy egymást ellenségnek, hanem legfeljebb versenytársnak, és versenytársnak szintén csak egyben: a hitvallásos, erkölcsös, buzgó, lelkes, hazafias, életrevaló nemzedéknek előteremtésében és nevelésében.

Ezen szempontok bemutatásával megvilágítottam méltóságos főrendek az én állásfoglalásomat; ezek után kijelentem, hogy a törvényjavaslatot elfogadom. *(Éljenzés.)*

Csekonics Sándor gróf jegyző: Gyurác Ferenc püspök ő méltósága!

3. 1912. december 14. – A képviselőházi őrség felállítása

A Főrendiház XXXIV. ülése, 1912. december 14., szombat

Tárgy: A képviselőházi őrség felállítására vonatkozó törvényjavaslatok

Elnök: Jósika Sámuel

Degenfeld Pál gr. jegyző: Prohászka Ottokár.

Prohászka Ottokár: Nagyméltóságú elnök úr! Méltóságos főrendek! A képviselőházi őrségről szóló törvényjavaslat valamiféle mellékesnek látszó intézményre vonatkozik, voltaképpen azonban a mi egész parlamentáris életünknek, fejlődésünknek egy olyan tünetére utal, amely megérdemli éppen erkölcsi és egyházi szempontból a komoly reflexiót. Egyrészt ugyan a legprimitívebb, a legközönségesebb igénynek akar eleget tenni, annak, hogy rend és csend legyen a házban, hogy tárgyalni lehessen, másrészt azonban a törvényhozás házára határozottan a diszkvalifikációnak árnyékát veti.

Prónay Dezső b.: Úgy van.

Prohászka Ottokár: ...és katonai erőt, katonai szervezetet állít be oda, ahol csak a jog, meggyőződés és tisztelet törvényének van helye. *(Élénk helyeslés jobbfelől.)*

Én nem állok benn a parlamenti küzdelemben, s a politikai zavaroknak hullámai, hála Istennek, nem érnek fel hozzám, de éppen azért, méltóságos főrendek, talán tisztultabb szemem, felfogásom van, biztosabb ítéletem azokban a kérdésekben, amelyek nem a parlamenti élet finom nüanszaira, nem annak a kiszámíthatatlan pszichológiájának finom árnyalataira vonatkoznak, hanem amelyek olyan tüneteket állítanak élénk, amelyek azután a közérzésben ébresztenek reakciókat. S ezen közérzésnek mezején állva, a közérzést mintegy önmagamba felfogva, vagyok bátor kijelenteni, hogy tekintve azokat a nagy és fenséges ideákat, amelyek minket a törvényhozásban vezetnek, tekintve a mi felfogásunkat jogról, törvényességről, demokráciáról: határozottan megütközöm azon, hogy a magyar parlamentbe katonailag szervezett őrséget állítunk be a képviselőház elnökének segélyezésére. *(Igaz! Úgy van!)*

Meggyőződésem szerint ugyanis a parlamentet benn kell hagyni a maga morális, a maga erkölcsi miliójében. *(Igaz! Úgy van!)* Mi oly idealizmussal indultunk éppen 1848-ban alkotmányosságunk fölépítésére, nekünk oly mély tisztelet inspirálta érzéseinket a magyar parlament iránt, hogy most, amikor azt látom, hogy őrséget állítunk be, egy határozott dekadenciát kell konstatálnom *(Helyeslések, ellenmondások. Mozgás.)* a magyar parlament fejlődésében. *(Halljuk! Halljuk!)* És méltóságos főrendek, itt a dekadenciát nemcsak a rendőrben és nemcsak a katonai szervezetben látom, hanem a dekadenciát már előbb láttam. Rámutatok erre: a dekadencia ott van a parlament alacsony nivóra való szállításában, *(Igaz! Úgy van! Tapsok. Mozgás.)* ott van a parlament demokratizálásában.

De ha kérdezem, ki segítsen ezen, nem felelhetek másként: ezen csak a több erkölcs, a több törvénytisztelet, a nemesebb érzék és igazán finomult demokrácia segíthet, és senki más hatalom e világon. *(Úgy van!)*

Mert valóban, méltóságos főrendek, a mi parlamentünk úgy indult, hogy – amint említém, – ideálisan indult és felséges perspektívát nyitott a nemzet reményében. Később azonban látjuk, hogy alacsony szenvedélyek iszapot vetettek be a parlament padjai közé is; *(Úgy van! Mozgás!)* látjuk azután, hogy még alacsonyabb szenvedélyek ütötték fel ott a fejüket; látjuk,

hogy pofázás, hogy gyomrozás, az elnöknek megsértése járta. De mélyen tisztelt méltóságos főrendek, erre a felelet nem az, hogy csendőr, nem az, hogy katonai őrizet és katonai szervezet, hanem – ismétlem –, erre a felelet: Finomabb haladás, demokratikusabb, mélyéresebb tisztelet. *(Mozgás és derűlttség.)*

Azt mondják erre, mélyen tisztelt főrendek, *(Mozgás. Halljuk! Halljuk! Elnök csenget.)* hogy hát hiszen az államban van rendőrség, csendőrség, dacára a morális törekvéseknek, és hogy más országok parlamentjében szintén megvan ez a rendőri és katonai segítség. De én konstatalhatom azt, méltóságos főrendek, hogy nekünk végre is arra az álláspontra kell állnunk, hogy mikor itt dönteni akarunk egy fontos dologban, ne nézzünk másféle példákra, ne nézzünk sehová, hanem tekintsük meg a kérdést önmagában, és a szerint hozzuk meg mi a döntést, és a magyar törvényhozás háza és színtere végre is oly szintér, amelyet ki kell vonnunk mindenféle erőszak beavatkozásától. *(Mozgás.)* Hiszen ha valaki azt ajánlaná, hogy a *családon* segítsünk, és a családba ne csak cselédet szerződtessünk, hanem szerződtessünk csendőrt is, az mindenesetre nagyon rossz tanács volna, és ha valaki a házasságot meg akarná reformálni úgy, hogy a férfi mellé és mögé detektívet és az asszony mögé is detektívet állítsunk, ez mindenesetre célszerűtlen, oktalan tanács volna.

Miért? Azért, mert erkölcsi miliőben erkölcsi hatókat kell beállítani és a parlament – ismétlem – egy erkölcsi miliő, következőleg oda állítsuk bele azon tényezőket, amelyek erkölcsiek, és amelyek az elnököt kísértésbe nem hozzák, hogy visszaéljen, és pedig a karhatalom tekintetében visszaéljen, az ő tekintélyével és hatalmával.

Mi határozottan dekadenciába esünk, ha erre az ösvényre lépünk, mert akkor mi kiállítunk bizonyítványt magunknak amellet, hogy nézzétek, a mi szervezetünk és a mi egész nemzeti életünk oly színvonalon áll, hogy ide erőt, erőszakot kell még a törvénynek házába is állítani!

Méltóságos Főrendek! Én ettől a dekadenciától irtózom, annál is inkább, mert az ember sohasem tudja, mi lesz ennek a folytatása, mi lesz ennek a vége. Álljunk meg a biztos elveknek talaján, és mondjuk ki: egy lépést se tovább abban az irányban, amely veszélyezteti a magyar törvényhozásnak nemes és biztató fejlődését! *(Helyeslések.)*

A törvényjavaslat megokolása hivatkozik a 48-i törvényhozásra, és mondhatom, igazán negyvennyolcaskodik, mert hiszen azon a három oldalon tizenkétszer hivatkozik a negyvennyolcas törvényre.

Csakhogy az ember tudja ám, hogy annak a bizottságnak, amely ebben a kérdésben ki volt küldve, mi volt a felfogása. Mi ismerjük a 48-as törvényhozás szellemét, és tudjuk, hogy ez a szellem a legfiatalosabb idealizmusnak volt a szelleme, következőleg irtózott mindenféle erőszaktól, sőt nem mert félni azoktól az eshetőségektől sem, amelyek sajnos, ma már mégis beállottak. Azt kell tehát mondanunk, hogy ők csalódtak; de ha csalódtak, akkor semmi esetre sem hivatkozhatunk az ő csalódásukra argumentumként. Naivak voltak. Mi, sajnos, reálisabbak vagyunk. Mi benn vagyunk a kátyúban, a realizmus kátyújában, tehát követnünk kell a negyvennyolcas törvényhozás szellemét. Ez a szellem pedig a szabadságnak, a nemzeti élet kifejlődésének a szelleme, amely mindenesetre nem akarta a hatalmat szolgálni, nem pedig főleg azért, mert hiszen az az elnök végre is a többség felé és a kormány felé hajlik, sokszor önkéntelenül is, és az a kormány végtére is egy más hatalommal kényszerül párosan és karonfogva menni, amely hatalom, valljuk csak meg, minket véve nem nagyon nemzeti irányú, a legjobb esetben vegyes érzelmű, és következőleg, a mi kérdéseinket, a mi érdekeinket illetőleg a legritkábban érdemli meg bizalmunkat. *(Mozgás.)*

De egy más tekintetre is bátor vagyok a méltóságos főrendek figyelmét felhívni.

Nem akarom vitatni azt a kérdést: hivatva vagyunk-e beleavatkozni a parlament belügyeibe, ha ezt valaki esetleg belügynek mondaná.

Én inkább azt kérdelem: alkalmasnak tartják-e önök ezt az időpontot olyan törvénynek meghozatalára, amely határozottan belenyúl a magyar parlament tanácskozási rendjébe?

Alkalmasnak tartják-e önök ezt az időpontot, mikor egy ellenzékmentes többség a parlamentben és egy kisebbség az utcán, vagy pedig a kávéházban ország-világ elé tárja a magyar törvényhozás meghasonlásának botrányait? Alkalmasnak tartják-e önök ezt az időpontot, amikor a magyar parlament akár jogosan, akár jogtalanul, de tényleg a fegyveres erők keretében inkább paródiája, inkább karikatúrája a szabadságnak...

Prónay Dezső b.: Úgy van! Úgy van! Igaz!

Prohászka Ottokár: ...alkalmasnak tartják-e ezt az időpontot egy törvény megszavazására, mikor a győzők beismerése és a legyőzöttek, a leszavazottak panasza egyaránt megegyezik abban, hogy végre is törés történt a magyar törvényhozásban, legalább a házszabályokon, és hogy ebből a törésből valók azután többé-kevésbé mindezek a törvények?

Ez mindenesetre nem alkalmas idő egy ilyen törvény meghozatalára, mivel legalábbis azt a látszatot kelti fel, hogy a hatalom siet magát biztosítani, és iparkodik mindenféle törvényhozási sikereivel valamiképpen feledtetni saját törvénytelenégeit. (*Úgy van!*) Ez pedig, ugye, a legrosszabb látszat. Legrosszabb látszat azért, mert a magyar népben is megzavarja a törvényes érzéseket, és megzavarja a jogrendbe vetett hitét és bizalmát. Mi úgy neveljük azt a magyar népet, hogy a törvényben az Isten akaratát lássa, hogy a törvényben az erkölcs motívumait, inspirációjait érezze, hogy a törvénynek presztízse a jog és az erkölcs, hogy törvénynek szankciója a büntetés is, de voltaképpen szankciója a lelkiismeret. (*Úgy van!*)

Ha már most ezekhez a nagy érzésekhez a gyanúnak vagy a kételynek árnyéka kerül, ugye, rosszul neveltük, és rosszul állítottuk be a magyar népet. A magyar törvényhozás veszi a lelkiismeretére ezt a nagy hibát, hogy valamiképpen megzavarja az erkölcsi rendről való fogalmat a magyar népben, és azután egyáltalában megrendíti a mi ideális értékű, a mi nagy és felséges idealizmusú intézményeinkbe vetett hitét. Manapság tiszteletre kell mindenütt tanítani a népet, mert lekicsinyelni mindent lehet, és ha a magyar törvényhozás nem tarja meg saját magas piedesztálját, akkor leszáll arról a piedesztálról, de egyúttal leszállítja az ideálokat a nemzeti gondolkodásban és a nemzeti érzésben. Ezt pedig, ugye, senki sem akarja.

Ugyancsak nem kívánatos ebben az irányban egyetlenegy lépést sem tenni, annál kevésbé, mert végre is mindez június 4-ike miatt van.

Prónay Dezső b.: Úgy van!

Prohászka Ottokár: És azt mondom, hogy érezzük azt mi mindnyájan – és itt megint csak azt mondom, hogy győzők és legyőzöttek –, hogy ez a június 4-ike nem nyári napja, hanem igazán téli napja a magyar törvényhozásnak, a magyar parlamentnek egy olyan téli napja, ahol meghült a magyar parlament és dacára a sok orvosnak, nincs senki, aki segítsen rajta. (*Úgy van!*) És ha az embert kérdezik és kérdezték akkor is, hogy mit kellene hát tenni, erre nézve elismerem, hogy vannak gordiuszi csomók, amelyeket nem lehet oldozgatni, hanem amelyeket szét kell vágni.

Én elismerem, hogy vannak irracionális elemek, ahogy a filozófiában, az életben, éppúgy a kormányzásban, a közigazgatásban is; következőleg, hogy az erőnek és az erőszaknak igenis van hivatása és feladata. Ezt szívesen elismerem, világosan látom. De, méltóságos főrendek, nekünk nem szabad rendszert csinálnunk az erőszakból, (*Igaz! Úgy van!*) nekünk nem szabad folytatnunk az erőszakot, mert az erőszak rendszere átka a szellemi világnak és a nemzeti életnek. (*Igaz! Úgy van!*)

Hadik János gr.: Alkotmányos álarc mögé bújtatott abszolutizmus! (*Mozgás.*)

Prohászka Ottokár: És hogyha vannak tévelyek, vannak tévedések, vannak erőszakos fellépések, ezek nem fognak nekünk annyit ártani, mint hogyha ezekből a tényekből téziseket csinálunk, és ezekből az eljárásokból rendszereket faragunk. (*Igaz! Úgy van!*) Pedig, hogyha mi ezt folytatjuk, határozottan rendszer lesz az egészből. (*Úgy van! Úgy van!*)

Ha pedig valaki azt mondja nekem: erre szükség van, és a logikus fejlődés ezt hozza magával, akkor ebből még jobban látom, hogy határozottan tévúton vagyunk. Mert az erőszak mindig tévút, és aki az erőszakkal él, akár egyes ember, akár nemzet, az végre is előbb-utóbb elvérzik. Shylocknak a Velencei kalmárban a bűne nem az, hogy egy font húst követel uzsoraként a pénzéért, hanem az, hogy élő ember húsát követeli; akár fontot, akár dekát követel, egyforma az, mert az ember elvérzik benne.

És a nagy nemzeti testek éppen úgy véreznek erőszakos benyúlások által, mint ahogy véreznek fiziológiai testek. Nem kell a magyarságból és a magyarság érzéséből font számra kitépni a húst; elég, hogyha dekát vágunk belőle. Elég valamiféle erőszak; mert az erőszakban elvérzik a közérzés, a nemes lelkesülés, az érdeklődés, és a magyarság mint egy holttest, mint egy hulla, úgy áll majd előttünk. *(Úgy van! Úgy van! jobbfelől. Ellentmondások a baloldalon.)*

Méltóságos főrendek! Sokat bocsátunk meg a politikának. Azt mondják, hogy a politikában nincs erkölcs, és csakugyan kevés erkölcs van benne. Sokan azt mondják, ennek így kell lennie, másképp nem lehet, és valamiképpen szemet hunynak, ha nem is barátkoznak meg ezzel a tünettel. De egyet kívánunk a politikától: hogy érzéseinket, a legszentebb érzéseket kímélje meg, és ne nyúljon be éppen azokba az érzésekbe kegyetlen, kemény vaskézrel, amelyek biztosítják a nemzeti idealizmust, biztosítják a magyarságért, a magyar fejlődésért való lelkesülésünket!

Azért, méltóságos főrendek, abból a meggyőződésből kiindulva, hogy ez a törvényjavaslat nem illik bele a parlamentnek morális, erkölcsi miliőjébe; azután kiindulva abból a meggyőződésből, hogy igazán kíméljük a magyarságnak bizalmát és a magyarságnak lelkesülését parlamentje iránt: ezt a törvényjavaslatot nem fogadom el, és kérem a méltóságos főrendeket, hogy szintén utasítsák azt vissza. *(Élénk helyeslések és éljenzések.)*

4. 1918. július 31. – Az országgyűlési képviselők választása

A Főrendiház CXIV. ülése. 1918. július 31., szerda

Tárgy: Az országgyűlési képviselők választásáról szóló törvényjavaslat s az ezzel kapcsolatban beérkezett feliratok és kérvények

Elnök: Wlassics Gyula b.

Széchenyi Viktor gr. jegyző: Prohászka Ottokár dr.!

Prohászka Ottokár: Nagyméltóságú elnök úr! Méltóságos főrendek! A főrendiháznak hivatását rendesen úgy fogja fel a nagyközönség, hogy mérséklőleg hasson, hogy valamiképpen iparkodjék lefogni azokat a radikálisabb kilengéseket, amelyek a parlamentben, a törvényhozásban jelentkeznek. Én természetesen nem így gondolkozom, és meg vagyok győződve, a méltóságos főrendek sem, mert mi nem dörzsfékezők akarunk lenni egy vonaton, hanem mi igazán gőzzel, mondjuk, szívvel, lélekkel közreműködni akarunk a törvényhozás munkájában. Igaz, hogy ha ez a törvényhozás – értem a képviselőházat – annak a gőznek javát már kieresztette, mikor az a vonat berobog, de hát nem is robog, hanem úgy lassan, lassan szerényen bevonul – amint a miniszterelnök úr is mondta – a megnyugvásnak pontjára, akkor a főrendiháznak úgyszólván nem volna dolga, annak a mérséklő behatásnak, annak a fékező befolyásnak nem volna helye. Mindazonáltal úgy gondolom, hogy egy ilyen fontos, az egész közvélemény lelkébe belemarkoló törvényjavaslatnál a főrendiháznak is igen nagy feladata és kötelessége van: kötelessége szilárdan állást foglalni, kötelessége a dolgot jól megfontolni, állásfoglalását megokolni és azután – mint ebben az esetben is – ha általában legtöbben el is fogadjuk ezt a törvényjavaslatot, rámutatni azokra a kritikus pontokra, amelyekre a további törvényhozási munkának és a kormányhatósági intézkedéseknek irányulniuk kell, hogy ez a törvény igazán azt a nemes értelemben vett demokráciát szolgálja.

Méltóságos főrendek! Gondolhatják, hogy én nem vagyok híve annak a frázisos demokráciának, amely az ábrándok világában jár, amely minden jót – igazán egy egész litániát mondhatnék el – ennek a demokratikus választójognak érvényesülésétől vár. Várja ettől a kapitalizmus letörését, várja az osztályellentéteknek megszüntetését, várja – mint hallottuk – a militarizmusnak kiküszöbölését, a nemzetiségi kérdés megoldását, a vámmentes szabad kereskedelmet, a klerikalizmus elnyomását, a szekularizációnak keresztülvitelét, várja a többtermelést, várja a korrupciónak kiüldözését. Ezek szerint azután azok a szabad államok ott nyugaton minden jónak bölcsői és forrásai, mi Közép-Európa pedig a dzsungel vagyunk, a nagy mocsár vagyunk, a közszabadságoknak temetői vagyunk.

Nem akarok erre kiterjeszkedni, hiszen délelőtt hivatott és avatott ajkáról hallottuk ezeknek a gondolatoknak megcáfolását, hanem azt kijelentem, hogy az az anyaszentegyház is, amelynek alázatos és szerény szolgája vagyok, mindenesetre az igazi demokráciának híve, pártfogója és előmozdítója akar lenni.

Én, a magam személyét véve, mindenesetre híve vagyok az általános, egyenlő, titkos választójognak. De ezt nem mint valami panáceát nézem, amellyel azután minden egyéb jó meg van adva, nem nézem mint célt, amely felé törekedni kell, és amely cél elérésével voltaképpen a nemzeti és állami élet kivirágzik teljes boldogságban, hanem nézem eszköznek, nézem egy időszerű orgánumnak, amely által nekünk abban a mértékben, amelyben arra képesek vagyunk, a mi közjavunkat előmozdítanunk és biztosítanunk kell. Jóllehet így híve vagyok ennek az általános választójognak, azért mégis szívvel-lélekkel

elfogadom az egyezség alapján álló törvényjavaslatot, amelyet a mélyen tisztelt kormány is képvisel, mégpedig azért, mert nem tudnám a lelkemre venni, hogy most bármiképpen is megakadályoztassék ennek a nagyobb térre, szélesebb körre terjeszkedő demokráciának térfoglalása. Igaz, hogy e részben sokan sokféleképp vélekednek. Némelyek azt mondják, hogy erre azért van szükségünk, mert hiszen azok a hősök küzdöttek és véreztek: adjunk nekik jogot. Mások azt fogják mondani, hogy szükséges, elkerülhetetlen, mert ezt a reformot az idő, a szenvedések követelik.

Méltóságos főrendek! Én azt gondolom, hogy egy rendkívül fontos momentumot hanyagolnak el azok, akik csak erre irányítják a figyelmet. Szerintem ezt a mi saját érzéseink követelik. Ezt a jogkiterjesztést mi a szegény szenvedő, egyenlőtlen kultúrájú nép felemelésének szükségérzetéből merítjük. Mi úgy látjuk, hogy valamint ez a nemzet nem viseli másban sem egyenlően a terhet, éppúgy ennek a nagy világháborúnak terhét sem viseli egyenlően, hanem hogy voltaképpen, – tisztelet, becsület a kivételeknek, a középosztálynak és a mágnásoknak, nem akarom ezt kivételnek mondani, nem akarom ezt panaszként mondani, – a magyar nép, a magyar paraszt húzza ennek a háborúnak is rettenetes igáját. *(Igaz! Úgy van! Ellenmondás.)* Es következőleg mivel az emberiség érzi, és mivel mi mindnyájan érezzük, hogy itt egyenlőtlenség van, és látjuk is a történelemből, hogy az érzések hogyan változnak el, erőszakot követnénk el önmagunk ellen, hogyha abba a jogrésztetésbe nem léptetnők bele a mi szegény, eddig attól a szavazati jogtól sok tekintetben megfosztott polgártársainkat.

Én nem akarom a jogokat akkor adni és a privilégiumokat addig fenntartani, míg azoknak fenntartása lehetetlenné válik. Nem akarok hasonlítani ahhoz a fősvényhez, aki az ő gránátalmáit minden nap az almáriumban nézegette, és akkor evett csak egyet-egyet belőle, mikor azok már rothadni kezdtek; mikor már nem tehette el azokat tovább, akkor maga kezdte élvezni. Vannak jogok, amelyek tarthatatlanok. Értem a privilégiumokat. Vannak jogkorlátozások, amelyekben keresztül a fejlődés árja. Nem kell megvárni azt az időt, mikor az erőszak kitapossa a maga számára, illetve a nép számára ezeket a jogokat; meg kell érteni az idők jelét; ezeket az érzéseket, mint a megértés orgánumai és szenzóriumai, törvénnyé kell azokat változtatni, és akkor azután nem a kényszer, nem a szükségesség, hanem a készség, az igazi felebaráti szeretet, az igazi polgári megbecsülés nyitják meg a többiek számára az alkotmányosság sáncait.

Ami tehát engem rendkívül indít arra, hogy ezt a törvényjavaslatot elfogadjam, az éppen az érzéseknek ez a logikája. Azután, nyíltan bevallom, nem vagyok politikus. A politikának, a pártharcoknak, a hatalmi harcoknak mindenféle komplikációjába nem ereszkedem bele. Amely oldalról jön valami népmentő, a nép javát szolgáló indítvány, készséggel fogadom el azt, és örülök, ha annak végérvényesítésében közreműködhetem. Azért itt is elfogadom a kevesebbet a többnek reményében, elfogadom a kezdetet a folytatás kilátásában, elfogadom azt, amit adnak, örömmel, készséggel, hálával, a magyar nép javára, a magyar demokráciának, annak az igazinak felvirágoztatására és előmozdítására.

Amikor azonban ezt az én álláspontomat itt nyíltan megvallom, nem akarok lemondani, méltóságos főrendek, arról a jogról és kötelességről, amely abból áll, hogy rámutassak azokra a hiányokra, azokra a kritikus pontokra, amelyeket szeretnék nem látni ebben a törvényjavaslatban, és amelyeket szeretnék valamiképpen eloszlatni, vagy legalábbis a kormányhatóságok intézkedései által veszélytelenné tenni.

Melyek azok? A választójognál ez a két szempont vezetett: kitágítani a választójogot, megőrizni és biztosítani a nemzeti államot. Ami már most ezt a kitágítást illeti, ebben bizony rendkívül zokon esik nekem, hogy a hat osztály végzését, mint választójogi kelléket vették fel, és következőleg vesszük fel ebben a törvényjavaslatban. Hallottuk Berzeviczy önmagyméltóságának, a volt kultuszminiszter úrnak szép fejtegetéseit, hogy ez mennyire fogja

a népet serkenteni, hogy iskolába járjon, hogy ez a magyar kultúrának milyen sarkantyúja lesz. Engedjék meg a méltóságos főrendek, hogy e jelenből hozzak néhány példát.

Kérdeztem Fehérvárt, hogy hány fiú tette le a hatodikból a vizsgát? 24–26.000 lakosból, többnyire gazdanép, letette 60 tanuló. Igaz, hogy ehhez hozzá kell adni azokat, akik gimnáziumba és reáliskolába mentek, de ez tényleg csak a középosztálynál van. A mi magyar népünk nem az a magyar nép már, amely négy középosztályt végzett és beszél esetleg az ekeszarva mellett valamit latinul. Öt faluban, Pákozdon, Sukoron, Nadájon, Velencén, Kápolnásnyéken és a gróf Nádasdy-pusztán, ahol összesen nyolc iskola van – ezek közül három református, öt katolikus –, öten tették le a hatodikból a vizsgát. Az olyan nagy faluban, amilyen például Sáraba, ahol 60-an járnak az iskolába – a reformátusok nem tudom hányan vannak –, egyetlen egy sem tette le a hatodikból a vizsgát. És így megy ez tovább. Nem tudom, honnan szedik azokat a százezreket, akik a hatodikból leteszik a vizsgát. A tanyak népe biztosan nem teszi le, hiszen iskolába nem jár; nem is veszem rossz néven, ha télvíz idején nem akar bejárni az iskolába. De nálunk, Fehérmegyében nem tudom honnan összegereblyézni azt a kontingenst, amely ránk esnek ezekből a százezrekből. Sőt talán egy millió felül is volnának azok, akik hat osztályt végeztek; a statisztika titka és érdeme, hogy ha ezt valamiképpen kihozza. Én nagyon örülök, ha ezt megteszi, de Tamás vagyok benne.

Azután nem vagyok híve annak, hogy az értelmi cenzushoz oly mereven alkalmazkodtunk, mikor az analfabétákról volt szó. Mert én is statisztikával dolgozom, és látom, hogy ezt az analfabétizmust és annak következtében a kizárást a választójogból leginkább megkeserüli a mezőgazdasági nép. *(Igaz! Úgy van!)* Mert a mezőgazdaságban s a cselédségben a magyarság kontingense, arányszáma sokkal nagyobb, mint az 1913-iki törvény jogosultjai között, és épp ezek között az analfabétizmus még mindig nagyon el van terjedve. Ha veszem ezen 4-5-6-7 holdas gazdákat, kihozok 200-300.000-ret is, akik az analfabétizmus miatt ki vannak zárva, és ha más jogcímen fel is vannak véve, bátran azt lehet mondani, hogy 200.000 tisztességes magyar mezőgazda, vagy mezei munkás ki van zárva a választójogból azért, mert az értelmi cenzust nem üti meg, jóllehet a tisztesség, a becsület cenzusát teljesen megüti.

Tudom, hogy sablonokkal kell dolgoznom, mert hiszen általánosságokról van szó, de az embernek facsarja a szívét, amikor olyan törvényjavaslatokat kényszerül megszavazni, mely törvényjavaslatokban ilyen nagy igazságtalanságok vannak. Nagyon örülök, hogy a módosítások nemcsak ezt az értelmi cenzust vették fel, hanem hozzátartolták a szociális cenzust is, hozzátartolták mondjuk az etikai cenzust is. De ebben is csak a mezőgazdasági munkásságnak és cselédségnek van kára. Miért? Azért, mert aki önálló ipari jogosultsággal bír, annak már nem kell semmiféle más szociális, kulturális, vagy etikai cenzust kimutatni, míg ellenben a mezőgazdasági cseléd, munkás azonkívül köteles még kimutatni, hogy pl. hat elemi osztályt járt.

Ami a második tekintetet, tudniillik a nemzeti tekintetet illeti, mindannyian egy szívvel valljuk azt a meggyőződést, hogy semmiféle teóriákért föl nem adjuk a magyar nemzet önálló, erőteljes egyéniségét. *(Úgy van! Úgy van!)* Már fizettünk eleget az elvekért, tönkretett bennünket a liberalizmus, elúsztatott sok mindenfélét. A 48-as liberalizmus is hóbortoknak, ábrándoknak áldozott. Dacára minden ideális nagyságnak, nem volt meg benne az a reális érzék, amely azt kívánja: prius esse, posterius philosophare, prius esse, posterius liberalisare, ami annyit tesz, hogy először lenni, azután liberálisnak lenni; először legyen egy erőteljes, egységes Magyarország, azután fogadjuk el a szabadságnak azokat a felsőbb igényeit, amelyeket elbírnak.

Ha a nemzeti szempontot veszem, akkor rendkívül sajnálom, hogy a magyar nyelvet és annak kötelező tudását valamiképpen, nem tudom hogyan, be nem vették akár Bethlen István gróf gondolata szerint, akár valamely más indítvány szerint a magyar választójogi törvényjavaslatba. *(Úgy van! Úgy van!)* Miért? Azért, mert nem a geográfia teszi az egységes

magyar államot, nem is a törvények és a rendeletek teszik azt, hanem a megértés, a közelség, az együttérzés. Márpedig együtt érezni, egymáshoz közel érezni magukat idegenek nem tudják, és idegenek mindazok, akiknek nincs egy nyelvük, akik meg nem értik egymást.

Ne méltóztassanak azt gondolni, hogy én a nemzetiségeknek valamiképpen ellensége vagyok. Én tisztelem minden nemzetnek a nyelvét, magam sem beszéltem először magyarul, először otthon tanultam a tótot és a németet, később tanultam meg a magyart. Nagyon jól tudom, hogy lehet kitűnő polgára a hazának az, aki nem tudja a nyelvét, amint megfordítva, lehet kitűnő lázító a magyarság ellen, az állameszme felforgatója az, aki tudja a magyar nyelvet. De hiába, ha mi azt a nemzetiségi kultúrát úgy tisztelnők, hogy abba bele tudnók állítani a magyar nyelv tudását, ez állami szempontból, politikai szempontból, a megértés szempontjából határozottan óriási nagy haladást jelentene. Én azonban nem hiszek abban – engedelmet kérek, hogy erre rövid időre kitérjek –, hogy ezt az iskola bírja megtenni. De itt van a katonaság, melyben két évig szolgálnak. Ha a katonák el vannak osztva az ezredekben, ha azok a tanítók, akik katonakötelesek, ott is nem parádiróznak, nem vak parádét csinálnak, hanem tanítanak, akkor meg vagyok róla győződve, hogy néhány év alatt tudnak a nemzetiségek magyarul. *(Úgy van! Úgy van!)* Hiszen ha az a gyermek tanul is az iskolában magyarul, ha nem hall a faluban soha magyar szót, akkor hiába, az csak kötörés, a víznek szitába való meregetése, hiábavaló igyekvés.

Nemzeti szempontból a mélyen tisztelt kormánynak különös figyelmébe akarom ajánlani, hogy nagyon kevésbé megbízható elemeknek tartom a mai szociáldemokráciai szakszervezetet mostani vezetősége alatt, és ezt kívánom itt nyilvánosan az ország színe előtt kimondani. *(Élénk helyeslés.)* Mikor Berzeviczy önmagyméltósága itt azt mondta, hogy vannak itt törekvések, melyek ebből az egységes magyar államból egy konföderációt akarnak csinálni, azt kiáltottam oda, hogy kik azok, de feleletet nem kaptam.

Ezek a Jásziék, ezek a Purjeszék, ezek a hivatalos magyar szociáldemokrata párt vezetői, ezek akarnak itt egyrészt marxisták lenni, másrészt nemzetköziek, *(Igaz! Úgy van!)* de facto pedig nem marxisták, mert hiszen ők a nemzetiségi aspirációkat szítják, keltik, azoknak született, hivatott apostolai. Ezt le kell nekünk itt szegeznünk, bátran kimondanunk. *(Élénk helyeslés.)* A szociáldemokráciát én tisztelem, de annyiban, amennyiben az demokrácia. Kár, hogy a hatalom mindenbe belevágja kánya- és héja-karmát. Tisztelem és szeretem a szociáldemokráciát, amennyiben az szocializmus, amennyiben az a munkások szervezete, a tőke, az ipari és a kereskedelmi koncentráció ellen való szervezkedés, s e szempontból, hála Istennek, hogy létezik, az egy szükséges, elkerülhetetlen fejlődési tünet, társadalmi fejlődés; de visszaélni mindennel a hatalomért, paktálni mindenkivel a hatalomért, ez már nem szocializmus, ez már párthatalmi törekvés. *(Úgy van!)*

A mi magyar szocializmusunk visszaél a vallással, folyton agyarkodik minden vallás ellen. *(Úgy van!)* Egyedüli kivétel a zsidó vallás; azt nem bántja, hanem a keresztény vallást folyton bántja. Ha egy Bögölik Andrásnak a halálos ágya mellől elmarhatja a papot, azt szívesen teszi. Hanem hogy Magenduft Adolf rabbit elmarjon, erről sohasem olvashatunk. Ezt nyíltan s őszintén megmondom.

Végre is a szociáldemokrácia is hit: a materializmus. A kereszténység is hit: az idealizmus, és pedig történelmi faktumokon felépülő idealizmus. Ha hitről van szó, azt kérдем: melyik hitnek van több súlya, több hitele; melyik hit tud maga mellett felmutatni több sikert? Mindenesetre az, amely történelmileg bevált, és nem az, amelynek folyton csak ígervényekben és váltókban adhatjuk ki a hitelt. *(Igaz! Úgy van!)*

A magyar szociáldemokrácia vezetősége visszaélt az osztályharcral is. A polgári társadalmat csak abból a szempontból nézik, hogy mennyiben szedhetik rá. „Über den Löffel barbieren, das ist die Ehrensache der deutschen Socialdemokratie”, ezt írta valamelyik híres német szociáldemokrata. Amíg hasznot tudnak meríteni a polgári pártokból, addig velük mennek. E részben, úgy látszik, jó politikusoknak bizonyultak. Amikor azonban nem

mehetnek velük többre, ott hagyják őket a kapufélfánál. A szociáldemokrácia tehát visszaél az osztályharccal, de ezt, ismétlem, a vezetőségnek tulajdonítom.

Hiába szavazunk mi meg itt választójogot, és hiába terjesztjük ki a választójogot a népre, ha most nem zsandárokkal fognak majd választatni, hanem szocialista bizalmi férfiak állanak a zsandárok helyére, ha majd megint csak az ököl és a terror fog itt dominálni. Ezek az emberek mindenképpen rá vannak kényszerítve, hogy a párthatalommal, a szociáldemokrácia vezetőségével menjenek. Keresztény-szocialista alapon nem lehet szervezkedni, ki van mondva. Magyarországon meg van tiltva, hogy keresztény-szocialista alapokon szervezkedjenek. Hogy ezt művelt emberek hogyan vallhatják – nem is tudom, hogy vallják – , úgy látszik, ezt valami funkciónak, valami szükséges tömegpszichológiai momentumnak nézik, amelyet elviselnek.

Kérem a mélyen tisztelt kormányt: nekünk szabadság kell, nekünk nem elég a választójog kiterjesztése. Nekünk a választójognak szabad gyakorlata kell. Szabad gyakorlata kell az iparosmunkások részére. Ez pedig akkor lesz meg, ha a kormány meg tudja óvni az iparosmunkások választójogi szabadságát, hogyha szavazatukat nem az a grácia diktálja rájuk, hanem ha az saját elhatározásukból folyik. *(Igaz! Úgy van!)*

A másik, amire félreértések elkerülése végett szintén rá akarok mutatni, az, hogy nemzeti szempontból rendkívül veszedelmesnek tartom az északkeleti vármegyékbe beszüremelő galíciai elemnek választójoggal való felruházását. *(Úgy van!)* Azt fogják mondani, hiszen nem lesz választójoga. Miért ne lenne? Lesz választójoga, mert szerez magának könnyen iparigazolványt.

Wekerle Sándor miniszterelnök: Nem állampolgár!

Prohászka Ottokár: Sajnos, ezt nagyon könnyen szem elől lehet téveszteni, ha akarjuk. Ha ezt nem firtatjuk, nem bizonyítjuk, ha ezt nem tesszük szóvá, akkor ott nagyon könnyen állampolgároknak vétetnek.

Én nem vagyok antiszemita. Egy-két cikk miatt rámfogták, – bocsánatot kérek, hogy erre is reflektálok, – hogy antiszemita vagyok. Nem vagyok antiszemita, amint nem vagyok antigermán, nem vagyok antigall, nem vagyok antiangol. De én nem akarom az én magyar népemet feláldozni más hatalmas fajtának és annak erőszakban, vagy pedig intelligenciában túltengő erejének. *(Élénk helyeslés és taps.)* Elmondhatom, hogy jó barátaim között sok zsidó van. Fehérvárott zsidó doktorokat tisztetek. Egyike legjobb lelki fiaimnak és barátaimnak egy kikeresztelkedett zsidó. Minden derék zsidót szívből tisztetek és szeretek. De vigyáznunk kell nekünk, nehogy az antiszemitizmus vádjától félve behunyjuk szemünket nemzeti veszedelmek elől. *(Igaz! Úgy van!)* Akkor igazán struccpolitikát űzünk, amelynek azután megadjuk – mi, azaz hogy mások, – az árát. *(Úgy van!)*

Ugyancsak nemzeti szempontból nagyon sajnálatos, hogy a nők szavazati jogát teljesen elejtették. A nők szavazati joga éppoly szükséges társadalmi, gazdasági fejlődés, mint a női egyéniségnek gazdasági és társadalmi súlynyerése. Hiszen a jog csak valamiféle funkciója annak a gazdasági és társadalmi egyéniségnek. Vannak női doktorok, tanárok, tanítók, házvezetők, vagy bármiféle más foglalkozási ágban elfoglalt nők. Van, akinek 10.000 korona a fizetése. És akkor jönnek a mi úrlovasaink, jönnek a nagy férfiak ideológiai méneséből kikölcsonzott paripákon. És halljuk, hogy lehetetlenség a nőknek szavazati jogot adni, mert megbomlik a család, mert nem lesz gyerek, mert a politika piszkos árja be fogja szennyezni ezeket a tündéri alakokat.

Méltóságos főrendek! Ha a nagyméltóságú elnök úr megnyitotta annak idején az egyetemek kapuit a nők előtt, ha a gazdasági fejlődés tényleg egyre fokozódó terheket rak a nők vállára, akkor éppen a választójogból kiemelni, a választójogtól megfosztani őket valamiféle tendenciával: hiába való törekvés. Berzeviczy önagyméltósága azt mondta, hogy a kérdés meg nem értett voltát mutatja az is, hogy nem tudtak megegyezni. Kérem, csak nem kell akarni megegyezni: nem lesz megegyezés a legérettebb dologban sem. Ez a dolog

nagyon is érett. Másutt is megvan. Lehetett volna megkezdeni valamiképpen, igazán ésszerű, időszerű mértékben, lehetett volna megadni olyanoknak, akik arra minden tekintetben rászolgálnak. Akkor azután mindezek az aggodalmak, amelyeket hallunk, tényleg köddé foszlanak szét, nem léteznek. De hát az idő meghozza majd a fejlődést.

Kijelentem, hogy dacára ezen aggályaimnak, amelyek úgy a kitágítás szűk voltát, mint a magyar nemzeti irányzatot illetik, szívesen hozzájárulok ezen törvényjavaslathoz, megszavazom azt, ismétlem, abban a reményben, hogy ez csírája, megkezdése egy boldogabb, szebb és erőteljesebb haladásnak; hogy ez fokozza majd a mi nemzeti életünket, s hogy azt a többet érő demokráciát, amelyet mindenesetre a gazdaságban, a birtokpolitikában, a kultúrában kell megalapozni, hogy ezt a gazdagabb, teljesebb, épebb demokráciát segíti majd ránk hozni. Ebben a reményben megszavazom, és kívánom, hogy e szónak igazán súlya legyen, s hogy ezen hazafias remény valóságnak bizonyuljon. *(Élénk helyeslés és taps.)*

5. 1920. február 26. – Az alkotmányosság helyreállítása

A Nemzetgyűlés 6. ülése, 1920. február 26., csütörtök

Tárgy: Az alkotmányosság helyreállításáról és az állami főhatalom gyakorlásának ideiglenes rendezéséről szóló törvényjavaslat

Elnök: Rakovszky István

Szabó József jegyző: Prohászka Ottokár! (*Lelkes éljenzés és taps.*)

Prohászka Ottokár: Tisztelt Nemzetgyűlés! (*Halljuk! Halljuk!*) A keresztény nemzeti egyesülés pártjának nevében kijelentem, hogy mi ezt a törvényjavaslatot elfogadjuk, és szavazatainkkal törvényerőre emelni segítjük. Tesszük ezt azzal a komoly megértéssel, amely a maga intuícióit a hazának végromlásából, a körülöttünk tornyosuló vészfellegekből veszi, és azzal az elhatározással, hogy ennek a végromlásnak útját álljuk, s ezt a szegény országot elsősorban is az alkotmányosság helyreállítása és az államfő hatalmának ideiglenes rendezése által a becsületnek, rendnek, boldogításnak útjára segítjük. (*Tetszés és taps a jobboldalon.*)

A francia Armand Cassel azt írja az 1830-as évek Lengyelországról, hogy ez a magnifique peuple, ez a hatalmas, tiszteletreméltó nép a sírjába vitte Istenét, nevét, múltját és minden reményét. Mi, tisztelt Nemzetgyűlés, a sírunk felé rohantunk, de meghököltünk a sír szélén. Mi nem akarjuk eltemetni sem Istenünket, sem nevünket, még kevésbé reményeinket. (*Úgy van! Úgy van!*) Mások pedig – mint Gottfried Herbert német filozófus is – a magyar népnek jósolnak rövid életet. Mi, mélyen tisztelt Nemzetgyűlés, a mi reményeinket, intuícióinkat nem kultúrtörténetíróknak filozófiájából, hanem a magyar vérnek lelkéből, a magyar élniakarás erejéből, és a magyar történelemnek ezeréves energiájából merítjük, és azt akarjuk, hogy ezzel az erővel állítsuk szembe magunkat minden tagadással, s a nemzeti politika szakadécai fölé is, mert reméljük, hogy az a tisztességes keresztény nemzeti irányzat igazán képes lesz a széthúzás, a visszavonás és a félreértés sötét éjszakáit is eloszlatni, s hogy ezen a keresztény nemzeti alapon majd csak kezét fogunk, és megértjük egymást, a közös programnak legalább nagy vonásaiban való megvalósítása terén. (*Élénk éljenzés és taps.*)

Ez a törvényjavaslat tényleg a problémák elsejéhez, a kezdet kezdetéhez vezet. Rámutat egy óriási romhalmazra, mint ahogy a szónokok is rámutattak, rámutat az alkotmányosság megszakadására, és arra az első kötelességre, melyet a törvényjavaslat elénk tűz. Mindannyian mélységesen érezzük hazánk tragikumát; érezzük hogy ez nem valami egyszerű csatavesztés volt; érezzük, hogy ez nem valami hátrányos békekötés lesz, érezzük, hogy ez nemcsak valami rettenetes sarcot présel ki belőlünk, hanem tudjuk, hogy ez alkotmányletörés volt; tudjuk, hogy nemcsak ennek az országnak a megyéi morzsolódtak le, hanem az alkotmány háza szakadt le valamiképpen; hogy nem csak az a pajzs, a magyar nemzet címere tört el, hanem a politikai nemzet élete szakadt meg, nemcsak az alkotmányos világ szakadt le; tudjuk, érezzük, hogy a mi egész szellemi, lelki világunk szakadt le, megzavarodott a világnézetünk, kidöntötték erkölcsi életünknek, rendszereinknek a pilléreit, megdöntötték a család, a tekintély, a magántulajdon alapjait. (*Igaz! Úgy van!*)

Ezzel Magyarország voltaképpen nemcsak valamiféle forradalomnak a tűzébe került, hanem belekerült világégésbe, mely világégésből csak piszkos, szurtos, véres poklok léptek elénk és ijesztették meg az egész kultúrvilágot. (*Úgy van! Úgy van!*) Ha ennek a szomorú és kegyetlen fejlődésnek valamiféle nevét, és az annak megfelelő fogalmi kategóriát keresem, azt mondhatom, hogy azt alig találom; mert azt mondják, hogy ez forradalom. De kérдем, mi

a forradalom? A forradalom rohamos fejlődés valamely szisztémában, mely vagy a belső elveket és intézményeket fejleszti ki gyorsan, robbanásszerűen, vagy pedig szakít minden elvvel, mint valami pántot lepattanítja azokat magáról, és új elveknek alapjára áll. Az elsőre példa az angol forradalom, a másodikra a francia forradalom. Kérem, miféle forradalmi kategóriába állítsuk be ezt a magyar forradalmat? *(Zaj és felkiáltások a baloldalon: Zsidóforradalom!)* Ez a forradalom teljesen idegen a magyar ideológiától, *(Élénk taps.) teljesen idegen minden magyar érzéstől. (Úgy van! Úgy van!)* Ez a forradalom valamiféle szellemi vérbajt hozott ránk *(Élénk taps.)* Ez a forradalom beállított minket... *(Mozgás és felkiáltások: balfelől: Zsidók csinálták!)*

Sándor Pál: Hock János zsidó volt? *(Nagy zaj és felkiáltások a baloldalon: Rosszabb! Zsidók választották meg. Nagy zaj.)*

Prohászka Ottokár: Ez a forradalom beleállított minket idegen eszmékbe, vagy ha szabad mondanom macskakörmök között, sajátságos erkölcsi felfogásokba, egészen új meglátásokat nyitott nekünk. De azt mondhatnám, hogy ha Magyarországon keresztülvonulna egy tarnopoli cionista karaván, amely a Szentföldre iparkodik, és valami faluvégen megállna, és ott főzne, tisztálkodna, *(Felkiáltások balfelől: Az nem szokásuk!)* – a magyar népnek a felfogásától épp olyan messze volt ez a forradalom, mint amilyen messze volna a falusi népnek a gondolkozásától, érzésétől az ilyen karavánnak felfogása és érzése. *(Úgy van! Általános taps.)* A vörös újságok gyorsforralón fejlesztették ki, főzték meg azokat az aluciókat, amelyekkel megmérgezték, amennyire lehetett, főképpen természetesen a városokban, a magyar nép felfogását és érzéseit. Mindenféle göndör vagy nem göndör fejekben alakult koncepciók *(Élénk éljenzés és taps.)* megtevesztették a közérzéseket. De ha volt magyar forradalom, és ha azt kérdezem, hogy hol volt valami, ami magyarul forrt, úgy azt bizonyosan nem az úgynevezett vörös vagy Károlyi-féle forradalmakban forrt, hanem a keresztény nemzeti reakció tüzhelyén. *(Úgy van! Élénk taps.)* A magyar érzés, a keresztény érzés, a hazaszeretet, azután az a szégyen, ami az arcunkon és a lelkünkben égett, hogy ilyesmi velünk megtörténhetett. *(Úgy van! Úgy van!)* Ez az a reakció, ez az a forradalom, amit magyar forradalomnak, keresztény nemzeti forradalomnak bátran és merészen, tudom, hogy az erkölcsen nevében is, nevezhetek. *(Általános éljenzés és taps.)* Ez a magyar forradalom, ez a keresztény nemzeti reakció él mindnyájunk szívében, akik itt vagyunk, *(Úgy van!)* ez a hazaszeretet, ismétlem ez a keresztény hit, ez a keresztény erkölcs, ez az ezeréves Magyarország alkotmányához való lelkes és áldozatkész ragaszkodás. *(Úgy van!)*

De hát lehet-e ezt forradalomnak nevezni, tisztelt Nemzetgyűlés, ha nincs rá kategória az írott jogban? Azt kell mondanom, az alakja, a bemutatkozása talán forradalom, de a lelke nem destrukció, hanem konstrukció, a lelke nem tagadás, hanem állítás, és ha minket nem hívott ide a törvény, úgy idehívott a magyar génusz. *(Úgy van! Lelkes taps.)* És ha nem királyi szó, hát a magyar nemzet halálos sikolya miatt jöttünk ide. *(Úgy van! Élénk taps.)* És hogyha nem történeti vagy inkább jogi nyomokon jöttünk, hát a magyar nemzet érzése s a magyar nemzet veszedelme hozott, hívott minket és kényszerített ide, hogy ezt az ezeréves nagy múltat valamiképpen egy keserves jelenen át egy boldogabb jövőbe mentsük meg. *(Lelkes éljenzés és taps.)*

Tisztelt Nemzetgyűlés! Az előadó úr rámutatott azokra a vezető gondolatokra, amelyek a javaslatban le vannak fektetve, s amelyek érvül szolgálnak arra, hogy mi ezt a Nemzetgyűlést a legalkalmasabb orgánumnak tartsuk az alkotmány helyreállítására és az államfő jogkörének meghatározására. Én is meg vagyok arról győződve, hogy ha valamiféle orgánumot keresünk az alkotmány helyreállítására, akkor más orgánumot, mint a szuverén népakaratot és a szuverén népakaratnak kifejezését, a Nemzetgyűlést, ne keressünk. *(Helyeslés.)* Ez a mi orgánumunk, ez a legalkalmasabb eszköz minden rend helyreállítására, és minden hatalomnak karakterizálására és meghatározására. *(Igaz! Úgy van!)* Én nem fogok

kiterjeszkedni mindenféle jogi érvekre, hanem csak egy-két pszichológiai momentumra szeretném a tisztelt Nemzetgyűlés figyelmét felhívni. (*Halljuk! Halljuk!*)

Manapság mi mindenesetre egy új világekkezdésben állunk, amelyet azzal lehet meghatározni, hogy a demokratikus érzés a magyar népben eddig még sohasem jelentkezett oly erősen, oly pregnánsan és oly kifejezetten, mint éppen most. (*Igaz! Úgy van!*) A magyar népet nem a forradalom ébresztette öntudatra, hanem a világháború. (*Igaz! Úgy van!*) A magyar paraszt volt az – ha szabad ezt a szót használnom –, aki meghozta a legnagyobb áldozatokat, (*Élénk tetszés és taps.*) és végezte a legfontosabb munkát, nem a löporgyártást, hanem a lisztporgyártást, (*Élénk helyeslés.*) ez vette ki a legvéresebb és a legértékesebb részt az egész hadakozásból, s az egész történelmi fejlődésnek óriási munkájából. De ennek a magyar népnek valamiképpen eo ipso a mentalitása változott meg. Megváltozott nemcsak azért, mert világlátottabb, szélesebb látókörű lett, hanem azért is, mert megérezte a súlyát, az értékét. (*Igaz! Úgy van!*) S hiába, az érzések határozzák meg a jogokat és az érzések tiporják ki számunkra a jogokat. S azért mondom, hogy ez a demokratikus áramlat a magyar népben, a magyar nép munkateljesítésének forrásából fakadt és érvényesülést akar.

Akármiféle osztályparlamentet, – ha így hívjuk a régit – vagy akármiféle szűkebb választójog alapján alakult parlamentet hívnánk itt össze, az mind nem felelne meg a közérzésnek, nem felelne meg a közfelfogásnak. (*Igaz! Úgy van!*) Nekünk népparlament kell, nekünk Nemzetgyűlés kell. (*Élénk helyeslés és taps.*) Mint ahogy Kossuth Lajos mondta, ilyen időben az egész magyar népnek valamiképpen világitótoronnyá kell válnia, melynek tüzeiben minden egyes magyar egy-egy szikra, hogy ezzel a tűzzel, ezzel a fénnel, bevilágítsuk a magyar nép szakadékaiknak, de egyszersmind boldogulásának az irányát és útját. (*Élénk tetszés.*) A magyar népnek mentőcsónaknak kell lennie, amely mentőcsónakon összes erkölcsi, összes jogi alkotmányos kincseinket egy szebb, egy boldogabb révpartra juttathatjuk. Mi tehát mindenesetre azon az alapon állunk, hogy teljes felelősséget vállalunk azért, amit a Nemzetgyűlés itt határoz; (*Igaz! Úgy van!*) és amit a Nemzetgyűlés az alkotmányosság helyreállításáról dekretál, tudjuk, hogy az a nép szuverenitásának, a nép akaratának csengő teljes kifejezése. (*Igaz! Úgy van!*)

Az aggályos jogtisztelet minket nem nagyon zavar. (*Helyeslés.*) Én hiszem, vallom, hogy a jog nagy hatalom, hogy a jog szent, felséges érték, és minden államban, minden népnek a jogot tiszteletben kell tartania. Természetes dolog, ugye, a jognak is, mint minden szellemi hatalomnak, „im Raum, wo hart die Dinge stossen” ott van a helye az ütközések miliójében. (*Igaz! Úgy van!*) Lehetnek kényszerhelyzetek, lehetnek nagy szükségességek, lehetnek úttalan utak, amelyekbe éppen a jog kerget minket bele a summum jus summa injuria alapján. (*Igaz! Úgy van!*) Nekünk következőleg tiszteletben tartva a jogot, sőt a lexnek hívei lévén, éppen a lex fölött álló célok kultuszából kell követelnünk azt, hogy írott jog nélkül igényeinknek, a nemzeti élet igényeinek érvényt szerezzünk. (*Igaz! Úgy van! Taps.*) Mikor olyan aggályosan legális embert látok, eszembe jut Jónás próféta, aki a nagy Ninive városát, annak fuldoklását, nyomorát látván, nem törődött vele, hanem a tökindák árnyékában vonult meg. De azt mondja a Biblia, hogy az Úristen férget küldött, amely megfúrta az indát, és a tökinda, a levele, a lombja elhervadt. Azok a túlzó legalisták olyan Jónás próféták, (*Derűltség, felkiáltások jobbfelől: Bárczy!*) akik a betűk lombja alá meghúzzák magukat, ez jólesik nekik, és nem törődnek azzal, hogy a nagy város, a nagy civitas – nem a civitas Ninive, hanem a civitas Hungariae – tönkremegy. (*Igaz! Úgy van!*)

Nem féltém a magyar népet (*Halljuk! Halljuk!*), hogy ezáltal nem tudom, miféle helytelen irányokra terelődik. Én azt olvastam, hogy Pitt, a jeles angol és társa, Burns, megtanították az angol népet egy fontos disztinkcióra, a forradalom és a szabadság közti disztinkcióra. Meg vagyok győződve, hogy a magyar nép józansága, a magyar nép tisztessége megtalálja a disztinkciót a kényszerhelyzet és az önkény közt. (*Helyeslés jobbfelől.*) Más az önkény és más a kényszerhelyzet. (*Igaz! Úgy van!*) Az önkény szabadságot ront, a kényszerhelyzet

pedig szabadságot teremtet, és pedig a népnek ereje, vágya, energiája, mondhatjuk jogi energiája által. Mi tehát nem akarunk itt valami kivételes helyzetet, senki esze ágában sincs ez; nem akarunk valami forradalmi állapotot, nem érezzük magunkat forradalmároknak, ellenkezőleg, alkotmányozóknak érezzük magunkat. *(Igaz! Úgy van!)*

És ha még egy példát szabad felhoznom, úgy vagyunk ezzel a Magyarországgal, mint egy fuldoklóval. Minden ember saját mozgásának alanya és meghatározója. Őtöle függ, hogy hova menjen, de ha valaki a fuldoklót megragadja és odaviszi, ahova – mondjuk – nem akarna, az nem önkény, hanem jótétemény. Mi is megragadjuk ezt a fulladozó magyar népet, nem azért, hogy a jogát letörjük, hanem azért, hogy megmentjük, s ezáltal szabadságát biztosítsuk. *(Eljenzés és taps.)*

Hasonló pszichológiai konziderációk vezetnek engem az államfő hatalmának, jogkörének meghatározásáról szóló törvénnyel kapcsolatban is. *(Halljuk! Halljuk!)* Tudom, hogy a nemzet hatalom, hogy a nemzeti szuverenitás képes magából kifejleszteni, – ha szabad azt mondani – kigyöngyözni mindazokat a szerveket, mindazokat az eszközöket, amelyek létének biztosítására szükségesek. A nemzet elküldött ide minket, hogy Nemzetgyűlésbe ülünk, de, ugyebár, a Nemzetgyűlés maga néha valamiféle zsákutcába kerülhet, valamiféle elkényszeredett helyzetbe. Következésképpen ebben a Nemzetgyűlésben magában van meg a hatalom, mert megvan a szükséglet, hogy magából teremtsen egy közeget, amely hiányosságát, esetleges gyarlóságát néhanapján kiigazítsa, és ez a szerv az államfő. Nekem egy olyan államfő kell, amely nem lárva, nem álarc, olyan államfő kell, amely hatalom és erő. *(Úgy van!)* És azért azokkal az előbbi törvényjavaslatokkal, amelyekben az államfőnek még a Ház feloszlatására való hatalma sem volt, egyáltalában nem rokonszenveztem. Nekünk nem báb kell, nekünk nem cím kell, nekünk orgánus kell, erős kar kell. Mondjuk csak ki, ne féljünk tőle, kar kell, hatalom kell, amely a szabadságot szolgálja. *(Éljenzés.)* Egy jól beállított tekintélytől, egy jól megszervezett hatalomtól sohasem féltsük a szabadságot. *(Felkiáltások: Vilmos császár!)*

Az abszolút hatalom éppúgy teheti tönkre a szabadságot, mint a hatalom hiánya. Ha nincs hatalom, ha nincs tekintély, olyan tekintély, amely az egységet megteremtse és megóvja, akkor éppen olyan rosszul állunk, mint akármiféle abszolutisztikus kormány alatt. *(Úgy van!)* Tönkre mennénk. Tehát nekünk az egységet még ebben a Nemzetgyűlésben is valamiképpen biztosító orgánusra van szükségünk, és ez a biztosító orgánus, ez a tekintély, ez a hatalom az államfő. Ahogy nem elég a hordóhoz a donga, hanem kell hozzá még abroncs, ahogy a kévéhez nem elég a kalász, hanem kell hozzá szalmakötél, ahogy a társadalomhoz nem elég a tömeg, hanem kell bele valami szellemi egység, ezt a szellemi egységet az auctoritas, és pedig az a csengő, hatalmas, tennitudo auctoritas teremti meg. *(Úgy van! Úgy van! Taps.)* Ezt pedig nem vehetjük mi individualisztikus önkényünkéből, nem értem ám magunkat, hanem egy általában a tekintély iránti tiszteletlenséget, amely a mai kornak betegsége; nem vehetjük ezt a tekintélyt máshonnan, tehát vennünk kell önmagunkból, és fel kell azt ajánlanunk annak az államfőnek, fel kell ajánlanunk a kardot, a jogart, mint ahogy a koronázáskor a primás átadja a kardot a királynak azzal a szóval: Hatalom, de hatalom, amely a gyöngét segítse, amely az árvát védje, amely a védtelent biztosítsa, amely az egész számára a biztos boldogulás útjait kiküzdje, kivívja. *(Élénk helyeslés és taps.)*

Nem félünk az erős kéztől. Nekünk erő kell, de nem ököl, amely lecsap, hanem erő, amely a gyepelőt tartsa, *(Úgy van! Úgy van!)* és a haladásnak biztos irányát biztosítsa. Nekünk ilyen erős kéz kell.

Nagyon jól emlékszem, mikor azon a novemberi napon, azon a csatagos vasárnapon bevonult a nemzeti hadsereg, és a közönség látta azokat a plakátokat, látta azt a kormánykereket, amelyet két erős kar tart, mintha akkor az élet új vigasztalásai szállták volna meg a lelkeket! *(Úgy van! Úgy van!)* Megérezte, hogy most vége van annak a rabszolgaságnak, amelyet a népszabadság nevében a proletárdiktatúra nevében diktáltak reá,

(Felkiáltások balfelől: Zsidó népbiztosok!) megérezte, hogy most szabadul fel a tekintélytelenségnek, a kormánytalanságnak, az anarchiának rettenetes nyüge alól. *(Úgy van! Úgy van!)*

Igen, nem kívánhatunk mi jobbat Magyarországnak, mint egy erős kormányzót, olyan Hunyadi János-féle kormányzót. *(Általános élénk éljenzés és taps.)* Az ilyen kormányzónak adjuk a hatalmat bizalommal, és ahogy a tisztelt képviselőtársam mondta: legyen benne elsősorban is erkölcsi hatalom, *(Úgy van! Úgy van!)* természetes dolog, mert a fizikai hatalom az erkölcsi hatalomnak garanciája nélkül nem biztosítja az embereket és a nemzetet, hogy szabadságát megörzi a hatalommal szemben. *(Élénk helyeslés.)*

Tisztelt Nemzetgyűlés! Azt is kifejezésre kell hoznom, hogy mikor mi a Nemzetgyűlésnek és a nép szuverenitásának szempontjából tekintjük mindazt, amit itt alkottunk, amit dekretálunk, akkor minket egy más gondolat is hevít. Mindezekkel az alkotásokkal, amelyek az alkotmányosság helyreállítására, az államfői hatalomnak meghatározására vonatkoznak, mi az alkotmányban és mindezekben az intézményekben nemcsak a formát, hanem a tartalmat nézzük, nemcsak ezt a szervet, hanem a bele való lelket is rögzítjük, és azt mondjuk: adjatok nekünk minél előbb, sürgősen magyar alkotmányosságot, állítsátok azt helyre! Tudjátok miért? Azért, mert ezt a magyar alkotmányosságot minél előbb telíteni kell azzal a régi magyar keresztény nemzeti tartalommal, azzal a keresztény nemzeti lélekkel. Mert valamint azok, akik ezt a lelket kilopták a magyar népből, vagy legalább a magyar vezetőkörökből, döntötték meg az alkotmányt éppúgy, akik az alkotmányt szeretik, azoknak gondoskodniuk kell arról, hogy az a tartalom, az a lélek legyen meg benne, *(Élénk helyeslés.)* s ez a lélek, tudjuk mindnyájan, a keresztény nemzeti szellem, ez a magyar alkotmánynak a lelke. *(Élénk helyeslés, éljenzés és taps.)*

Biztos, hogy 1867 óta az önfeledésnek korszaka borult ránk, főleg az utolsó 30 esztendőben, az önfeledés korszaka, amely kilopni engedte a magyar szívekből, a magyar lelkekből a magyar keresztény eszményeket. *(Taps.)* Valamiképpen a blazírtságnak a korszaka, amely nem vette észre, hogy hol vannak az igazi tartalmak s szégyenkezni kezdett, mert be volt oltva folyton csak a frázisok, a jelszavak bámulatától, és elfelejtette saját nemzeti keresztény nagy értékeit. *(Úgy van! Úgy van!)*

Nekünk tehát alkotmány kell, amelyet teljesen ezzel a keresztény nemzeti szellemmel telítsünk. Nekünk nem kell annak a nagy nyugatnak a bámulata, nem kell a bámulata annak a fenséges nagy demokráciának, amely arrafelé van, ahol a nap nem kél, hanem leáldozik, leáldozik igazán a szabadságnak napja is sokféle tekintetben. Nekünk nem kellene azok a frázisok antimilitarizmusról, pacifizmusról, melyek főleg frázisok, mert hiszen ami ebben igaz eszményi tartalom van, azt az emberiség egész fejlődése hozza magával, de ezt a mérget, amellyel bennünket folyton beoltanak, ezt nem tűrjük tovább magunkban. *(Élénk helyeslés és taps a Ház minden oldalán.)*

Gunda Jenő: Zsidó sajtó!

Prohászka Ottokár: Nekünk nem kellene olyan antimilitaristák, akik a háború idejében Druckebergerek voltak, *(Taps.)* akik mindig a front mögött szolgálnak, és csak arra valók, hogy a frontot megbontsák. *(Taps.)* Nekünk nem kellene pacifisták, akik a nemzeti erőt, a nemzeti erő érzését valamiképp lefokozzák és azután Európa könyörületére apellálnak. *(Taps.)* Nem kellene olyan cingár lelkek, akik a derék szövetségest – csak Mackensenre gondolok *(Éljenzés.)* – megrugdadják, *(Taps.)* s ugyanakkor a mi ellenségeink kezéről testvéreink, fiaink vérért lecsokolják. Nekünk az ilyenek nem kellene.

Meskó Zoltán: Láttuk Pesten, mikor a románok itt voltak!

Prohászka Ottokár: Nekünk ezzel szemben egy konstruktív irányzat, erősen magyar keresztény érzés kell, *(Taps.)* és kívánom, adja Isten, hogy ebben a Nemzetgyűlésben a

genius loci – minden helynek van valami genius locija – a keresztény magyar nemzeti érzés, nemzeti büszkeség, erő és öntudat legyen. (*Élénk éljenzés és taps a Ház minden oldalán.*)

Végül nekünk ez az alkotmány megint csak híd – amint azt mások is említették –, a szakadék felett, az anarchiának szakadéka felett, amelynek szélén még folyton imbolygunk, híd ez a szociális alkotások mezejére. (*Helyeslés és taps.*) Mert ezt a magyar nemzetet nem szabad többé megcsalni. (*Taps.*) Ez a magyar nép akkor reményvesztett lesz, ha folyton csalódik. Csalódott Károlyiban, csalódott a szocialistákban, akik ráhozták a proletárdiktatúrát, és eddig még nem látott eredményt ettől a keresztény nemzeti reneszánsztól sem. Kívánom, hogy ebben ne csalódjék, kívánom, hogy ne csalódjék bennünk, ebben a Nemzetgyűlésben. (*Taps.*) Mert jelszavakkal éhség és nyomor ellen küzdeni nem lehet, sem vörös, sem fehér jelszavakkal, hanem csak kenyeretadó, munkát biztosító nemzetmentő tényekkel. (*Helyeslés és taps.*)

Mi tehát ezt a törvényjavaslatot, mint alapvetést megszavazzuk. Ezen az alapvetésen gyorsan, okosan, állambölcsességgel, honszeretettel, továbbépíteni akarunk, hogy a Nemzetgyűlést összehívó, vérző, éhező magyar nemzetet kielégítsük, hogy méltán mondhasa: titeket küldtelek, bennetek bíztam, titeket nem hívlak vissza, hanem teremtetek, alkossatok, segítsetek! (*Hosszan tartó élénk éljenzés és taps minden oldalon. A szónokot számosan üdvözlük.*)

Elnök: Az idő előrehaladván, tárgyalásainkat félbeszakítjuk.

6. 1920. szeptember 16. – Az egyetemi beiratkozás szabályozása

A Nemzetgyűlés 103. ülése, 1920. szeptember 16., csütörtök

Tárgy: A tudományegyetemekre, műegyetemre, a budapesti egyetemi közgazdaságtudományi karra és a jogakadémiákra való beiratkozás szabályozásáról szóló törvényjavaslat

Elnök: Rakovszky István

Elnök: Akkor következik?

Héjj Imre jegyző: Prohászka Ottokár!

Prohászka Ottokár: Tisztelt Nemzetgyűlés! (*Halljuk! Halljuk!*) Nem fogom túl sokáig igénybe venni idejüket, annál kevésbé, mert megszívleltem a kultuszminiszternek intelmét, hogy az Alma Mater máris kapunyitás előtt áll, s következőleg ezt a törvényjavaslatot lehetőleg tető alá kell hoznunk. Mégis szükségesnek látom, hogy rámutassak bizonyos vezető gondolatokra, bizonyos nagy érdekekre, amelyek ezt a törvényjavaslatot ide a Ház elé hozták, és hogy figyelmeztessenek egyszersmind azokra az eltolódásokra, a jelszavaknak súlya és nyomása alatt, amelyek nemcsak másképp engedik látni a dolgokat, hanem sokszor hamis világításba is helyezik.

Nagyon fontos dolog, hogy mi magunk tisztában legyünk azzal, hogy voltaképp mit akarunk. A mi körünkben is felhangzottak – majdnem azt mondanám – vádak, hogy minek pepecseljük el az időt az ilyenféle törvényjavaslatokkal, hogy hol van azoknak a nagy monumentális szociális alkotásoknak a vonala, amire szükség volna Magyarországnak talpra állításában, hol van az a hatalmas szociális munka, amely belenyúlna a mi nyomorúságainkba, és talpra állítana minket. Mit csináljon egy szegény ország, amelynek nincs pénze? Hogy adja rá fejét szociális alkotásokra, amelyek, nem tudom, az alacsony osztályokat állítsák lábra? Hogyan gondoskodjunk mi munkásbiztosításról, nyugdíjbiztosításról és másféle ilyen szociális intézményekről, amelyek Németországban naponként 2 milliót juttatnak a dolgozó munkások kezeibe? Honnan vegyük ezt a pénzt?

Nekünk manapság egy más szociális irányban kell dolgoznunk, s én ebben a törvényjavaslatban határozottan a szociális munkának egy programpontját látom. Mert ha az ember azt kérdezi, hogy ez a törvényjavaslat voltaképp mit akar, azt kell felelnünk, hogy ez a törvényjavaslat lábra akarja állítani a leszoruló magyar középosztályt. (*Élénk helyeslés és taps.*)

A miniszter ezt a munkát természetesen az egyetemnél kezdi. Világos, hogy a magyar nemzeti nevelés reorganizációja az egész vonalon megindítandó. Manapság azonban még nem értünk erre reá, hanem az egyetemnél kezdjük, mert az egyetem nyúlik bele közvetlenül a magyar intelligencia világába. Az egyetemből sugárzik ki az a szellem, amely hivatva van a törvényhozással együtt arra a nagy szociális kooperációra, amely nélkül természetesen a törvény semmit sem ér. Azért nagyon helyes, ha mi azon törjük a fejünket, hogy ezt a szociális alkotást, vagyis ezt a szociális problémát, a leszoruló magyar középosztály problémáját miképp oldjuk meg, s ha azt mondjuk, hogy ezt ezzel a törvényjavaslattal akarjuk valamiképpen megoldáshoz juttatni.

Elfogadom ezt a törvényjavaslatot, még pedig Bernolák Nándor tisztelt képviselőtársam indítványával együtt. (*Éljenezés és taps.*) Elfogadom azért, mert a miniszter úr ezt az egész törvényjavaslatot abba a nagy világításba állította bele, amely a komoly munkát sürgeti,

elsősorban az intelligencia, tehát az egyetemi ifjúság számára. Az egyetemnek, az egyetem munkaterének a géniusz műhelyének kell lennie. Az egyetemen tanulni kell. Nagyon sok helyütt felszólaltak abban az irányban, és hallottam itt a Nemzetgyűlésben is azt, hogy az ifjúság ne politizáljon. Természetes, hogy ne politizáljon, hanem elsősorban tanuljon. De értsük meg azt az ifjúságot, amelyet a szenvedély, a szenvedés, az elkeseredés belesodort ebbe a politizálásba. *(Úgy van! balfelől)* Ezzel egy percre sem akarom védeni azokat az erőszakosságokat, amelyeket az egyetemi ifjúság elkövetett, hanem igenis nyomósítani akarom azt, hogy értsük meg ezt a szenvedő, a lövészárkokból hazakerült, *(Élénk tetszés és taps.)* és saját érdekeit itt valamiképpen leszorítva látó ifjúságot, hogy erőszakhoz is nyúlt, hogy odaállt az Alma Mater kapuja elé, és azt monda: akik küzdöttek, véreztek, akik a fronton megálltak, és a frontról nem menekültek a tanfolyamok cégére alatt sem, *(Igaz! Úgy van!)* azoknak mindenesetre elsősorban van joguk, hogy ezen az egyetemen kenyérhez jussanak. *(Igaz! Úgy van! Taps minden oldalon.)*

A magyar ifjúságot én nemcsak ifjúságnak nézem, legalább a mai ifjúságot. A mai ifjúságot én már valamiképpen a közélet polgárának, mégpedig a szenvedés és a küzdelem kereszttségén átment polgárságnak nézem. *(Igaz! Úgy van!)* Ez az ifjúság megéri a köznek és a politikai életnek hullámverését, ez az ifjúság megéri a magyar közéletnek, ennek a magyar világnak földrengését. Ez az ifjúság nem blazírt, ez még nincs inficiálva a lemondásnak, a hazátlanságnak, a nemzetköziségnek bacilusaival, *(Úgy van!)* és főleg: ez az ifjúság félti a maga jövőjét, félti a maga kenyerét. *(Igaz! Úgy van!)* Mások, akiknek már megvan a falat kenyérük, megvan a biztos székük, ezek talán nem is érzik meg úgy még a nemzet veszedelmeit sem, mint megéri ez az ifjúság. Azért örülünk, tisztelt Nemzetgyűlés, annak az ifjúságnak, amely reszket a magyarság féltett érdekeiért, ha ez az ifjúság vétkezett is, ha elvetette is a sulykot, – ha nem is védjük meg ebben: de vállaljunk vele közösséget a nemes, nagy nemzeti érdekek kiküzdésében. *(Igaz! Úgy van! Taps a Ház minden oldalán.)*

Tisztelt Nemzetgyűlés! Magának a numerus claususnak gondolata egyáltalában nem idegen a mi világunkban. *(Igaz! Úgy van!)* Én úgy emlékszem, hogy liberális publicisztikai körökből is elhangzott már régebben az a kívánság, hogy legyen numerus clausus: numerus clausus felekezetekre és nemzetiségekre való tekintet nélkül. Miért? Azért, mert a jogászság olyan óriási árama a magyar közéletnek, hogy simpliciter egyáltalában nem boldogul. De nemcsak ezekből a körökből hangzott el ez a kívánság; a Magyar Orvosok Nemzeti Szövetsége is rámutatott arra, hogy mi lesz, ha majd a harmadik, negyedik és ötödik évbéli kurzusok három év múlva újabb három ezer orvost dobnak ki a közéletbe diplomával, de anélkül, hogy kenyérhez juttatnák. Következőleg nekünk arra kell gondolnunk, mikor felvetődik itt a numerus clausus, hogy ez elsősorban is nem valami Deus ex machina, még az eszmék világában sem, hanem ez a numerus clausus egy nagy nemzeti érdeket hangsúlyoz: biztosítani akarja a magyar középosztály számára a kenyeret. *(Igaz! Úgy van!)*

Természetes, hogy ahol numerus clausus van, ott szelekciónak is lennie kell. És ezt a szelekciót elsősorban a tehetségek szerint kell megcsinálni. Mert amikor numerus clausust akarunk, nem akarunk jogfosztást, nem akarjuk a tehetségek valamiképpen való elnyomását, nem akarjuk, hogy azok, akiknek hivatottságuk van, ne jussanak oda, ahová őket tehetség, géniusz, tehát hivatás, küldetés küldi. De ezt a tehetség szerinti kiválasztást megcsinálni igazán rendkívül nagy probléma, és én azt gondolom, tisztelt Nemzetgyűlés, hogy éppen a tehetség szerinti kiválasztást nemcsak az egyetemi karokra kellene bízni. Mert hiszen valakinek lehet gyöngébb a bizonyítványa, s lehet az illető mégis rendkívül tehetséges ifjú, *(Igaz! Úgy van! bal felől)* lehetséges, hogy valaki éppen szegénysége miatt – amint ezt a túloldalról is közbevetette már egy képviselő úr a vita folyamán –, nem fejlődhetett ki; lehetséges, amint sokan ismerjük az életet és annak körülményeit, hogy valaki a világitás hiánya miatt, a szegénysége miatt, azért, mert egy szobában van összezsúfolva öt-hat-hét-nyolc családtaggal, az összevissza láрма miatt nem tud tanulni. *(Igaz! Úgy van!)* Ezt a

tehetségek szerinti kiválasztást tehát okvetlenül a gimnáziumi, tehát a középiskolai tanári kar meghallgatásával kellene statuálni.

Félünk azután a protekciótól is. Magyarországon tele vagyunk protekcióval. *(Igaz! Úgy van! Jobbfelől.)* Azt mondhatnám, hogy a protekció ellen védekezni sem lehet. De, tisztelt Nemzetgyűlés, ha maga a törvényhozás kimondja azt, hogy ebben a kérdésben pedig protekciónak helye nincsen, *(Általános helyeslés.)* akkor az a tanári kar örülni fog, ha azt mondhatja, ha elvül odadobhatja, hogy itt protekciónak nincs helye. *(Helyeslés.)* Mindazok, akik protezsálni szoktak, köztük én is, örülni fogunk, ha azt mondhatjuk, hogy ebben a tárgyban protekciónak nincs helye. *(Igaz! Úgy van!)* Mondja tehát ki a Nemzetgyűlés, hogy ami a numerus clausust illeti, akár az egyetemi kar határozza meg, akár pedig a gimnáziumi, a középiskolai tanárság bevonásával dönt a felvétel fölött: a protekció tiltva van. *(Általános helyeslés.)* Méltóztassanak meggyőződve lenni, hogy ez hatalmas eszköz lesz az élet tisztulásának és az okos szelekció érvényesülésének. *(Igaz! Úgy van!)*

Azonban természetesen nemcsak a tehetség szerint kell ezt a szelekciót megcsinálnunk, hanem a hazafias érzés szerint is.

Hornyánszky Zoltán: Úgy van!

Prohászka Ottokár: Szelekciót kell gyakorolnunk a destruktív irányzatokkal szemben való állásfoglalás szerint, ennek a mostani Magyarországnak nagy szenvedései és veszedelmei szerint, *(Igaz! Úgy van! Balfelől.)* mert a mai Magyarországnak veszedelme határozottan a destruktív irányzat. *(Igaz! Úgy van!)* Ez hozta ránk ezt a sok mindenféle átkot, és méltóztassanak meggyőződve lenni róla, hogy a hamu alatt még mindig izzanak a parazsak, és ha a föld közvetlenül nem reng is, a földalatti erőknek, ezeknek a vörös, tüzes erőknek feszülésétől valamiképpen szenved, és a társadalom biztonságának iránya tanú arra, hogy még nem hajthatjuk le fejünket nyugalomra, hanem ébren kell szemmel tartanunk mindazokat a mozgalmakat, amelyek a magyar nemzeti keresztény irányzat megtörésére itt is, ott is felbukkannak és annak esetleg egy újbóli katasztrófáját idézhetik elő. *(Úgy van! balfelől.)*

Szabó Gy. János: Félni kell a Káin testvérektől.

Prohászka Ottokár: Tisztelt Nemzetgyűlés! Én ennek szükségességét annyira hangsúlyozom, hogy itt valami nagy jogot sem ismernék el. A miniszter úr nem akarja megfosztani azokat, akik már be vannak iratkozva, mert azt mondja, hogy jogfosztásnak nincs helye. Én is tisztelem a jogot, tisztelem azoknak jogát, akik már beiratkoztak, hogy folytathassák tanulmányaikat, *(Halljuk! Halljuk!)* de ha az immatrikulált nem állja meg helyét az igazolóbizottság előtt, ha rá lehet sütni a nemzetköziségnek, a hazátlanságnak és a destruktív irányzatnak bélyegét, akkor azt mondom, hogy itt a jog határozottan megszűnt, *(Úgy van! balfelől.)* vagy legalábbis azt mondom, hogy ez egy kisebb jog, amelynek egy nagyobb jog előtt okvetlenül meg kell hátrálnia.

Erekly Károly: Ki kell csapni az ilyeneket!

Prohászka Ottokár: Itt a közösség nagy joga áll előttünk, a magyar keresztény fejlődés nagy joga áll szemben a kisebb joggal, az egyes egyének jogával, olyan egyénékével, akik kompromittálva vannak, akik az igazoló-bizottság ítéletét nem állják, akiknek tehát mindenesetre a rövidebbet kell húzniuk.

Kovács Emil: Csak képesítésük volt, joguk nem volt soha!

Prohászka Ottokár: Én sem várok ettől a numerus clausustól – ha az ember csak magát ezt a keretet állítja be – nem tudom, milyen óriási nagy lendületet a magyar középosztálynak, és – mondjuk –, a keresztény ifjúságnak munkaszeretetében. De hiszen nem is törvényekkel lehet szellemet, lelket, lelkivilágot, kultúrát teremteni, hanem mindenesetre az intézménynek és az intézményes közbelépésnek, beavatkozásnak is fejleszteni kell a munkaszeretet tüzét, és éleszteni kell a munkakedvet. Ha az ember Zürichben jár és megnézi a politechnikum falát, látja, hogy ott fenn kis táblákon feliratok vannak: Numine, Industria, Labore, Inventione,

Inspiratione, vagyis Istennel, munkával, szorgalommal, kitartással, inspirációval. Aki a magyarságot lábra akarja állítani – jól tudom, hogy azt numerus claususszal nem lehet lábra állítani –, de annak lábra kell azt állítani a numerus clausus keretében azzal a munkaszeretettel, azokkal az indításokkal, azokkal az inspirációkkal, amelyeket természetesen az egyetem, a tanári kar, és természetesen ez a vérkeresztségen és tűzkeresztségen keresztülment társadalom juttathat az ifjúságnak. *(Úgy van! Úgy van!)*

Tisztelt Nemzetgyűlés! Hallottuk, ugye, hogy Bécsben is mennyi mindenféle zavar történt az egyetem körül. Hallottuk, hogy a keresztény ifjúság ott is valamiképpen fegyveres csoportokba szervezkedett, és állt szemben a zsidó ifjúsággal. Az ember egy percig sem dicséri, egy percig sem helyesli az ilyen állásfoglalást, de nemde, ez is jele az időknek, jele a nagy szenvedéseknek, jele a problematikus helyzetnek. Következőleg ismétlem: ne zárjuk el, ne kössük be szemünket ennek a nagy problémának világos meglátása elől. Itt baj van, ezen a bajon segíteni kell, a segítségnek egyik módja, intézményes módja a numerus clausus, következőleg engedve a közszükségnek, engedve ennek a nyomasztó érdeknek, elfogadjuk ezt a numerus clausust. Nem örömből tesszük mi ezt, nem élvezettel tesszük mi ezt, nem mások elnyomatására irányuló szándékból, ez távol legyen tőlünk. Nem gyűlöletből tesszük mi ezt, hanem ismétlem, kényszerből, *(Felkiáltások: Önvédelemből!)* amely kényszer elől ez idő szerint meghátrálni nem lehet. *(Egy hang: Faji önvédelem!)*

Engem egy percig sem térít el ettől az, hogy némelyek merényletet látnak ebben a tanszabadság ellen, merényletet látnak a kultúrhaladás ellen. A szabadságok végre is formák. Minden attól függ, hogy ebben a formában milyen tartalom van. *(Úgy van! balfelől.)* Itt van a mi sajtószabadságunk. Mit ér ez a sajtószabadság, ha ez a tartalom, mondjuk, az a nagy kényszere az íróknak és az újságíróknak bennfoglaltatik abban a sajtószabadságban, értem azt a kényszert, amelyet a kiadóhivatalok és más tényezők gyakorolnak. Mit használ a sajtószabadság? Éppen úgy vagyunk a tanszabadsággal. Legyen meg a tanszabadság, de a tanszabadság ne szellemi anarchiára, a tanszabadság ne egy akadémikus pályák körül való rendszertelenségre vezessen, hanem olyan tanszabadság legyen, amely igazi műveltséget, de egyszersmind kenyeret is juttasson azoknak, akik a tanszabadsággal dolgoznak.

Ha valaki a műveltségre való igényt, a műveltségre való jogot, a felsőbb tanulmányokhoz való jogot nagyon hangoztatja, – hiszen in abstracto általában ez előttünk nem nagyon vitatott tétel. Mi mindnyájan szívesen elfogadjuk. Minél több világosságot, minél több tudást, minél több műveltséget! De, tisztelt Nemzetgyűlés, az egyetemek nem a műveltségnek és a tudásnak kiváltságos tényezői, – hiszen műveltséghez, tudáshoz másképpen is hozzá lehet jutni *(Úgy van!)* –, hanem az egyetemek, ugyebár, elsősorban az okleveleknek, a ráképesítésnek, a bizonyítványoknak kiadói, vagyis a kenyérnek biztosítói. Nekem jogom van a nagyobb műveltséghez, de jogom van egyszersmind a kenyérhez is. Egy társadalom úgy intézze ezt a két érdeket, hogy amikor az egyiket biztosítani akarja, akkor a másikat ne dobja oda az esélyek elé.

Következőleg ismétlem: Tanszabadság, kulturális haladás, ezzel mindnyájan egyetértünk, akarjuk ezt, de a kenyérnek keretében, illetőleg oly szabadságot akarunk, amely a kenyeret biztosítja azoknak, akik ennek a szabadságnak védelme alatt lelküknek és szellemüknek fejlődését biztosítják. *(Úgy van! Úgy van!)*

Tisztelt Nemzetgyűlés! A numerus clausust a közvélemény általában antiszemitizmusnak ítéli, azt mondhatnám, bélyegzi sok tekintetben. Azt gondolják egyáltalán, hogy mi a numerus claususszal a zsidóságot el akarjuk nyomni és a keresztény nemzeti társadalmat kiváltságban akarjuk részesíteni az ő kulturális jogainak leszorításával.

A numerus clausust, amint már beszédem elején mondtam, a magyar középosztály leromlása ellen és a magyar faji géniusz veszélyeztetése ellen kontempláljuk. *(Úgy van! Úgy van!)* Hogy ezt miért tesszük, arra kommentár az utolsó 50 évnek a fejlődése. *(Úgy van! Úgy van!)* 1867 óta óriási nagy haladást tett Magyarország; azt senki közülünk nem vonja

kétségbe. A magyar gazdaság, a magyar kereskedelem határozottan nagy lendületnek indult. Ezt nem a magyarok csinálták, ezt a zsidók csinálták.

Ereký Károly: Nem az egészet!

Prohászka Ottokár: Legalábbis nagy részben; mondjuk, hogy nagyon nagy részben a zsidók csinálták. Míg ellenben a magyar intelligencia a nevelésénél fogva egyáltalán csak a bürokrácia, csak a jogászság felé orientálódott. A nevelés olyan volt, hogy az öregapa számára még biztosítva volt gazdaságilag is a keret, a fiai már megéreztek a földrengést, az unokák alól pedig kicsúszott a föld. *(Úgy van! balfelől.)* Amit Goethe mond: „Weh dir, dass du ein Enkel bist” – jaj neked, hogy te már csak unoka vagy, – ugyancsak szomorúan bebizonyult, beigazolódott a magyar középosztályon. Az öregapa még úr, a fiú már félig úr, az unoka pedig már csak lerongyolt egzisztencia, majdnem azt mondhatnám: proletár, aki a megyeházán, minisztériumokban, hivatalokban kereste védelmét és oltalmát.

A szabad verseny levegőjében az ilyen nemzedék nemcsak nem volt „új nemzedék”, hanem egy teljesen tehetetlen, tönkremenésre szánt és arra ítélt nemzedék. *(Úgy van! Úgy van! baloldalon.)* A mi problémánk nem abban áll, hogy az a dzsentri tönkrement, hanem abban áll, hogy annak a dzsentrinek a helyét nem foglalta el a magyar parasztságból felszívódott magyar középosztály. *(Úgy van! Úgy van!)* Ez természetesen óriási hiba és óriási hiány, hanem hogy azt a zsidóság foglalta el. *(Úgy van! Úgy van!)* A zsidóság, mely hatalmas gazdasági érzékével, agilis, aktualitásokra beállított intelligenciájával, nagy szorgalmával, rá volt arra képesítve, hogy itt a magyar apátia, a magyar indolencia, a magyar munkátlanság, a magyar úrhatnamság terén leszorítsa teljesen ezt az életképtelen, harcokra be nem állított nemzedéket.

Ereký Károly: De azért hamis bukás is játszott közre!

Prohászka Ottokár: Hogyne, volt ott egy nagykoncert, közrejátszott mindenféle elemi tényező, erkölcsi és intellektuális erő, de az egész fejlődésnek jellege mégis csak ez. *(Úgy van! balfelől.)*

Tehát mi nem azt hibáztatjuk, hogy a zsidóság megteremtette a magyar kereskedelmet, nem is tagadjuk azt, és a magyar nép tényleg nem is volt sohasem antiszemita azért, mert kereskedője zsidó volt. Nagyon jól emlékszem, hogy mikor azt a nagy szénszövetkezetet iparkodtunk megcsinálni, és az egyik szónok azt mondta, hogy akkor ez a felsővégi és az alsóvégi és ez meg az a zsidó is elmegy, erre az egyik magyar azzal állt elő: akkor hol fogunk új zsidót – mert a nélkül nem boldogul a magyar ember. A magyar népben antiszemitizmus egyáltalában nincs. *(Úgy van! Úgy van!)* Nem abban van a hiba, hogy a zsidóság a gettóból kiszabadul, hiszen a humanizmus ideája, a humánus eszmék hatalma mindnyájunk eszméje. Következőleg, ha a zsidóságot onnan kiemeltük, ha azt az európai kultúrába beállítottuk, ha Mendelsóhn Mózes e részben igazán Mózes volt annak a német gettói zsidóságnak, ezen mi nem botránkozunk meg, ezt mi nem kifogásoljuk. Ha annak a zsidóságnak szimatja volt arra, hogy a sajtó, a betű presztízse óriási hatalom, és rávetette erős intelligenciáját és munkaképességét a sajtóra, ezt nem kifogásoljuk, sőt ha az a zsidóság egyes családjaiban asszimilálódott, ha felszüremkezett a magyar társadalomba, ha ebben a vérkeringésben tényleg egy erőteljes meleg hullám lett, – amint mi is tisztelünk sok családot, amelyek tényleg beolvadtak teljesen a magyarságba –, ez nem hiba, nem ebben van a mi antiszemitizmusunk – ha ugyan antiszemitizmusról szó lehet –, hanem abban van a hiba, hogy a zsidóság nemcsak integráló résszé lett, hanem túlsúlyba került, *(Úgy van! Úgy van!)* nemcsak egyik feltörő résszé lett, hanem minket leszorító résszé. *(Úgy van! Úgy van! Taps. Felkiáltások a baloldalon: Ez a baj!)*

A mi egész nemzeti problémánk ebben áll, úgyhogy nem antiszemitizmusról van itt szó egyáltalában – ezt nagyon szeretném belekiáltani a magyar világba –, hanem ez faji önvédelem. *(Élénk helyeslés és taps.)* Miután a kereszténység lépten-nyomon érzi, hogy leszorulóban van támadások által, az egész nép-psziché megrontása által, miután mi egy

olyan folyamatban vagyunk, amelyet határozottan dekrisztianizációnak kell nevezni. (*Úgy van! Úgy van! Taps.*) Tisztelt zsidó polgártársaim, ne vegyék ezt gyűlölködésnek, ne vegyék ezt faji üldözésnek.

Pető Sándor: Száz helyen elfajul!

Prohászka Ottokár: Lehet, hogy elfajul. Az elfajulásnak én nem vagyok sem szószólója, sem dicsérője.

Ereký Károly: Kun Béla is elfajulás volt. (*Zaj. Elnök csenget.*)

Griger Miklós: Az típus volt!

Prohászka Ottokár: Nem akarok ezekre a témákra kitérni, hiszen Schandl barátom felolvasott statisztikai adatokat, de ha az ügyvédeknek a fele zsidó, (*Felkiáltások a baloldalon: Legalább!*) ha az ügyvédsegédeknek majdnem a fele zsidó, ha a magánorvosoknak nagy többsége zsidó, ezt egy társadalom, amely érzi magát, amely fiait mégis csak fiainak nézi, akiknek a kenyeret biztosítani akarja, az semmiféle liberalizmusért, semmiféle általános teóriákért oda nem adhatja. (*Élénk helyeslés és taps.*)

Ereký Károly: Kubikusok között nincs annyi zsidó!

Prohászka Ottokár: Tisztelt Nemzetgyűlés! Nem csak a magyar középosztály leszorulásában, leszorításában van a probléma, hanem a magyar faji génius romlásában. (*Úgy van! Úgy van!*)

Ereký Károly: Palesztinát csináltak belőle!

Taszler Béla: Mindent megmételyeztek!

Prohászka Ottokár: Ha az ember a magyar irodalmat nézi, amire a kultuszminiszter úr is rámutatott, okvetlenül azt látja, hogy a zsidó értelmiség térfoglalása a magyar irodalom elzsidósodását eredményezte. (*Úgy van! Úgy van!*) Ezt én általános tézis gyanánt állítom fel, és azt gondolom, hogy a „Huszadik Század” ankétje kapcsán Beregi Ármin véleményére nemcsak mint tanúra, hanem mint hivatottra és illetékesre is hivatkozhatom.

Azt mondja arra a kérdésre, hogy lehet-e Magyarországon a művészet és irodalom elzsidósodásáról szó, hogy: (*Olvassa.*) „Be kell vallanom, hogy igen. A zsidó nép géniusza szerte a világon önálló irodalmat teremtett, önálló zsidó művészetet, és így nem szólva az őskori zsidó irodalom és művészet hatalmas visszfényéről, feltétlenül minden népnek, melyen belül a zsidóság is tevékeny, irodalmán és művészetén a zsidó géniusz nyomot hagy. Amint a magyar faj minden produktumán, bármennyire olasz, szláv vagy német műveltségen nevelődött, a magyar faji jelleg kiűt, úgy nem tud elenyészni az őseredet nyoma a zsidó produktumán, bármennyire szaturálódott is például magyar levegővel.”

Ha az ember Heinét összehasonlítja Ady Endrével, bámulatos hasonlóságot találunk. Itt valaki összehasonlította már Ady Endrét Rákosi Jenővel, de ez nem olyan érdekes összehasonlítás, mintha összehasonlítjuk ezt a kettőt, Heinét és Ady Endrét. Amint Heine lekicsinyel mindent, ami német, úgy Ady lekicsinyel mindent, ami magyar. Ahogy Heine a kereszténységet csakis karikatúrákban tudja meglátni, úgy Ady Endre a mi nagy magyar tradíciókat és a mi nagy érdekeinket valamiképpen karikatúrákban, valamiképpen hamis látószög alatt látja. Azt fogják kegyetek mondani, mi közünk ehhez, vagy pedig azt, hogy mi ennek az oka. Én ezt felhozom példaképpül, hogy a zsidóság szelleme miképpen járja át, és miképpen hamisítja meg a magyar érzést, a magyar szellemet, a magyar kultúrát, és nem azért, hogy kegyeteknek a kultúrája vagy szelleme rossz. Én most ettől elvonatkozom.

Én csak azt mondom: nem szabad-e nekem védenem a magyar kultúrát? Nem szabad-e nekem védenem a mi magyar faji meglátásainkat, faji érzéseinket, mindazt, amit a magyar kultúrának, magyar léleknek és magyar szellemnek hívunk? (*Igaz! Úgy van!*) Íme, a probléma oly pőrere vetkőztetve, hogy mindenki megláthatja. Ismétlem, ez nem gyűlölség, hanem a magyar kultúrának és sajátságainak védelme. És gondolom, hogy ehhez igazán jogunk van. (*Élénk helyeslés, tetszés és taps a Ház bal- és jobboldalán.*)

Hornyánszky Zoltán: Kötelesség a fajjal szemben! Nem jog!

Pető Sándor: Mi nem vagyunk ellenségei a magyar kultúrának.

Prohászka Ottokár: Kegyetek nem ellenségei a magyar kultúrának. De kegyetek megváltoztatják a magyar kultúrát, *(Igaz! Úgy van! a Ház jobb- és baloldalán.)* hogyha mi nem vesszük észre ezt a nagy érdeket, és ha nem tudunk eléje állani keményen és természetesen a szellem erejével ráparancsolva. Hiszen nem letörésről van szó, ismétlem, hanem arról, hogy legyen igazán a szellemnek szabad útja. És amint szívesen megadom a jogot, a szabadságot a zsidó kulturális szellemnek, meglátásnak, inspirációnak, úgy védem a saját nemzeti kultúrámat, mikor annak veszedelmeit látom. Másról nincs szó. *(Igaz! Úgy van! a bal- és a jobboldalon.)*

Pető Sándor: Mi is részesei akarunk lenni a nemzeti kultúrának! *(Zaj jobb felől.)*

Prohászka Ottokár: Kegyetek akkor lesznek részesei a nemzeti kultúrának, ha igazán asszimilálódnak. *(Úgy van!)*

Pető Sándor: A hitünket nem kell, hogy odaadjuk!

Prohászka Ottokár: Én senki hitét nem akarom elvenni, és senkit téríteni nem akarok, mert a térítésnek ezt a módját, magától értetődik, perhorreszkálom. Sőt én azt látom, hogy hiszen nem a zsidók kiűzéséről, száműzéséről van itt szó, hanem a zsidóság értékes, itt már meghonosodott elemeinek valamilyen bekapcsolásáról abba a magyar kultúrába. De ez csak akkor lesz meg, ha azt a mi magyar kultúránkat meghamisítani, kicsorbítani nem engedjük, *(Igaz! Úgy van!)* és kegyetek jóindulattal észrevevén ezt a sajátos hatását a zsidó géniusznak, nem tagadják el, nem tolják el más sínparra ezt az óriási problémát, hanem jóindulattal, megértéssel inkább kooperálnak abban az asszimilációban. *(Élénk helyeslés és taps.)*

Mélyen tisztelt Nemzetgyűlés! Mi azon az állásponton állunk, hogy mi tisztára nemzetvédelmet gyakorolunk. *(Úgy van!)* Én megvetném azt a magyar kultúrát, amelyben ne volna annyi erő, hogy amikor tapossák, amikor vérét vízzé változtatják át, *(Igaz! Úgy van!)* hogy akkor fel ne szisszenjen, és vétót ne kiáltson oda, és ne mondja azt legalább: ami erőm van, ellenállásra fordítom, és amennyiben győzöm az életet és győzöm az élet alakításait, hát helyt akarok állni. Ez a mi problémánk. *(Igaz! Úgy van!)* Voltak nemzetek, amelyeket kipusztítottak karddal. Voltak nemzetek, amelyeket valamiképpen leszorítottak – csak Karthágóra gondolok és a föníciai gyarmatokra – erőszakkal, kereskedelmi fufanggal leszorítottak. Lehet egy olyan nemzet, amely valamiképpen egy csendes szimbiózis útján és elválkozás útján elveszti a lelkét. Én a magyar kultúrámat félttem ettől, és semmi egyebet nem akarok, legyenek arról meggyőződve, amint ennek a jognak a hangoztatását, s a magyar népnek és a magyar géniusznak felébresztését, saját jogainak védelmére és a veszedelmeknek meglátására. *(Élénk helyeslés, tetszés és taps a bal- és a jobboldalon.)*

Engem azután, amint Schandl barátom is megjegyezte, cseppet sem fészélyez az, hogy a liberalizmus mit mond, mit követel. Természetes, hogy a liberalizmusnak óriási nagy áldásai, előnyei, kihatásai vannak. A liberalizmus sajátos reakció volt, amely akkor, amikor az ideje megvolt, kiadta az erejét. Ha kegyetek visszahelyezkednek száz évvel, tehát mondjuk, 1820-ba, amikor Smith Ádám működött, amikor a liberalizmus kifejlesztette a gazdasági erőket, el kell ismerni, hogy akkor az kitűnő szolgálatokat tett. De ha egy erő kiadja az energiáját, ha túlélte magát, ha azután mindenféle visszahatások keletkeznek éppen a gazdasági és a szellemi élet funkcióiban ezekre az előnyökre, akkor mi nem mondhatjuk, hogy Smith Ádám nagy ember, következőleg tehát neki fejjel a falnak. Vagy Deák Ferenc, Eötvös, Szemere Bertalan, Fáy, Kossuth: ezek mind égtek a liberalizmustól. Jól tették. Még a miniszter úrral sem értek egyet, aki azt mondta, hogy ha tudták volna, hogy ez kerül belőle, nem tették volna.

Ezt előre nem is lehetett látni. De a gazdasági liberalizmus nyomában feltámadt a szociális reakció, az organizációban, a szövetkezetekben, a munkástömegek szervezetében megnyilatkozó erő. Természetes. Jó ez? Hogyne volna jó! Éppen úgy a szellemi fejlődésben a politikai jogoknak és szabadságoknak hangoztatására egy reakció támadt azután, hogy igen,

kössük meg valamiképpen a szövetkezés eszméjével, az organizáció gondolatával ezeket a szerteséjjel húzó centrifugális erőket. Az egész nagyvilág most centripetális irányban dolgozik és fejlődik. Íme, tisztelt Nemzetgyűlés, mi liberálisak vagyunk, amennyiben a liberalizmus érdemeit elismerjük, amennyiben a régi gazdaságpolitikai liberalizmus előnyeit ma is élvezzük. De nem vagyunk liberálisak annyira, hogy a társadalomra gyakorolt rossz visszahatásait meg ne lássuk, és azokat az új igényeket meg ne érezzük, amelyeket nem liberalizmussal, hanem mondjuk: szocializmussal, mondjuk: organizáció elvével lehet ellensúlyozni. *(Élénk helyeslés, tetszés és taps a bal- és a jobboldalon.)*

Azután meg védekezni mindenesetre liberális is. Védekezni szabad. Folyton avval a nagy entente-tal és annak a csodálatos presztízsével állnak elő. Első felszólalásom alkalmával Ugron képviselő úr is megintett, hogy tiszteljem azt a nyugatot. Hát hiszen azt jobban tiszteltem, mint a mi volt Nyugatunkat, azt a papírosnyugatot. *(Derűltség.)* Mi a liberalizmusnak mindenesetre hívei vagyunk – ismétlem –, de látjuk azt, hogy ez a védekezés máris megindult, és pedig megindult azokban a liberális államokban is, hiszen Anglia is védekezik, de főleg Amerika védekezik. Amerika védi a maga gazdasági életét. Az amerikai szociáldemokraták a stuttgarti Neue Zeit helyeslésével védekeznek a kulik, a japánok ellen.

Az összes angol gyarmatállamok: Tokfild, Ausztrália, India védekeznek más alacsony standardú munkások behozatala ellen. A német egyetemeken meg van tiltva, hogy nem tudom milyen túlsúlyban, vagy legalábbis túl nagy arányban legyenek ott idegen hallgatók.

Tisztelt Nemzetgyűlés! Mit akarunk mi? Mi akarjuk védeni a magyart; mi akarjuk védeni a magyar keresztény középosztályt, mi akarjuk védeni a magyar kultúrát, a magyar faji génuszt, semmi egyebet nem akarunk. *(Úgy van! Úgy van!)* És ha ez a védekezés a liberalizmus ellen van, akkor szakítok ezzel a liberalizmussal. *(Élénk helyeslés és taps.)* Mert hiszen mi nem a liberalizmus miatt élünk. *(Élénk helyeslés, éljenzés és taps.)*

Csernus Mihály: Nemzetiség nem ülhet nemzet nyakán! *(Úgy van! balfelől és a szélsőbaloldalon.)*

Prohászka Ottokár: Még egy megjegyzést teszek. Schandl Károly tisztelt barátom felolvasott itt egy cionista, mégpedig budapesti cionista feliratot, amely – ha jól tudom – a volt tanácskormányhoz szólt. *(Egy hang balfelől: A kormányzó tanácshoz!)* Erre nézve itt a tisztelt képviselő urak folyton azt mondják: ahhoz nekünk semmi közünk, hogy cionizmus van. Kérem, a zsidóság fejlődése, ha egyáltalában lesz, akkor csakis a zsidó nemzeti eszme irányában képzelhető. *(Úgy van! Úgy van!)* Minden nemzet átmegy három fejlődési fokon, három nagy eszme sugárzatában: az egyik a vallási eszme, a másik a humánus eszme, a harmadik a nemzeti eszme. *(Úgy van! Úgy van!)* Mendelshon Mózes nem adta meg jól az irányt, mert beleállította a zsidó népet a német kultúrába, és a német filozófiát mohón szívta és vette magába a zsidó intelligencia, de nem nagyon a zsidó fajnak, a zsidó népnek, a zsidó kultúrának érdekében. Meg vagyunk róla győződve, hogy főleg most, a nagy világháború nyomán, amikor az entente Palesztinát tényleg odaadta a zsidó nemzetnek országul; amikor az entente elismeri mindenütt a zsidó jogát a zsidó nemzetiségi autonómiák felállítására: nem tagadhatjuk, hogy a zsidóságban igenis a nemzeti eszme irányában megindult fejlődés a jövő útja. *(Helyeslés és taps balfelől.)*

Sándor Pál: Soha!

Erekly Károly: Titokban szeretnék tartani, hogy a nyakunkra nőhessenek!

Hornyánszky Zoltán: Célrányos ezt tagadni!

Prohászka Ottokár: Sándor Pál tisztelt képviselőtársam szavához kétség nem fér, én elhiszem, hogy ő nem cionista, és elhiszem, hogy ő nem akar cionista lenni, és hogy a budapesti és általában a magyarországi zsidók közül tudni sem akarnak sokan a cionizmusról. Nem erről van szó. Ez nem tőlük függ, ez egy fejlődés, ez a génusz fejlődési iránya, és vajon az ellen mit tehet az egyes ember? Mindenesetre az egyes ember állásfoglalásától függ, hogy ő a maga részéről megtarthatja-e a teljes lojalitás alapján hűségét Magyarországhoz; beválhat

igazán jó magyar polgárnak; de azt sohasem állíthatja, hogy a cionizmus bolondság. (*Úgy van! Úgy van!*)

Sándor Pál: Bolondság, lehetetlen utópia! (*Zaj*)

Bródy Ernő: Soha! Soha!

Hornyánszky Zoltán: Célirányos tagadás! Megvan ennek a maga célja! (*Zaj. Halljuk! Halljuk!*)

Elnök: Csendet kérek, képviselő urak!

Prohászka Ottokár: Lehetetlen beleereszkednünk ezekbe a disputákba. (*Úgy van!*) Én csak konstatálni akarom, hogy világszerte a cionizmus a zsidó fejlődés irányát mutatja. (*Úgy van! a bal és a szélsőbaloldalon.*) Hogy azután ezzel szemben az egyesek milyen állást foglalnak el, az az ő joguk; az az ő érdemük. De az nem változtat e tézisen és e téziséből megint azt vonom le, mélyen tisztelt Nemzetgyűlés, hogy nekünk nem szabad banque-ot játszani a magyar faji génusz jövőjével, (*Úgy van! a bal és a szélsőbaloldalon.*) hanem biztosítani kell azt mindenképpen és minden áron, biztosítani ezen lehetséges jövőendő fejlődésekkel szemben is. (*Úgy van! a bal és a szélsőbaloldalon.*) Mert a világtörténelem a maga kerekein és nem a mi képzeletünk hengerein jár. (*Úgy van! Úgy van!*) Ez egy egészen más kérdés. És ebből csak az következik, – és gondolom, hogy ezt tisztelt zsidó képviselőtársaim is be fogják vallani –, hogy tehát Magyarországnak csak egy bizonyos százaléku zsidóság kell; (*Úgy van! jobbfelől.*) hogy a magyar állam egy világtörténelmi bűnt követett el, mikor éppen a liberalizmus cégére alatt, vagy – mondjuk – a liberalizmustól való félelemből megengedte azt a beszüremkedést ott Felső-Magyarországon. (*Zajos helyeslés, éljenzés és taps.*) Bárki tette ezt, akár Tisza Kálmán, akár Andrássy, akár Tisza István, akárki, mindegy; ez óriási nagy hiba, óriási nagy bűn, (*Úgy van!*) egy óriási nagy álomlítás, (*Felkiáltások a szélsőbaloldalon: Letargia!*) mondjuk: egy megtévelyedés volt, és pedig éppen a liberalizmus bűvös behatása alatt. (*Úgy van! Úgy van!*)

Még egy reflexiót akarok tenni arra a kérvényre, amelyet 3000 zsidó ifjú a Nemzetgyűléshez adott be, és amelyben kéri, hogy engedtessek meg, hogy az egyetemre beiratkozzanak, illetve, hogy azok, akik már be vannak iratkozva, ettől a jogtól el ne essenek. Ebben a kérvényben felsorolják a zsidók nagy érdemeit a magyarság körül, a magyar tudomány körül, a magyar nyelvtudomány körül, a magyar történelem körül. Helyes; én, ismétlem, mindenesetre elismerem a zsidó génusz erejét, érdemét, és a munkáját mindig tisztelettel nézem ott, ahol ennek helye van, és ahol élém toppan. De én csak egyre vagyok bátor figyelmeztetni a tisztelt Nemzetgyűlést: abban a statisztikában, mely a háborúról szól, az is ki van mutatva, hogy hány zsidó ifjú volt frontszolgálaton; körülbelül 82-en voltak. Legyenek meggyőződve, hogy az előtt, aki a hazáért szenved, aki a hazáért küzd, és főleg: aki a hazáért meghal, az egész nemzet meghajtja a zászlaját; nem kérdezi, hogy katolikus, protestáns vagy zsidó-e, hanem csak azt nézi, hogy kötelességteljesítő, áldozatkész katonája a magyar hazának, és ezt elismeréssel koszorúzza. De... (*Úgy van! Úgy van! Felkiáltások: De! Most jön! Halljuk! Halljuk!*) De van itt egy statisztika a „Die Juden im Heere” című német műből. (*Halljuk! Halljuk!*) A német részre nem terjeszkedem ki, csak az osztrák-magyar részre. Ez a statisztika az elesettekről szól. (*Halljuk! Halljuk!*) Megjegyzem, hogy a 3000 zsidó ifjú folyamodványában nincsen szó az elesettekről, csakis azokról, akik frontszolgálatban részt vettek. (*Felkiáltások jobbfelől: A front közelében! A front mögött!*)

Meskó Zoltán: Hány adós a hősi halállal?

Prohászka Ottokár: (*Olvassa.*): „Bevonult osztrák-magyar keresztény tartalékos tisztekből veszteség 27%, zsidókból 8%. Tanulókból, egyetemi hallgatókból 100 keresztény egyetemi hallgató közül, aki katona volt, elesett 48; (*Mozgás.*) 100 zsidó egyetemi hallgató közül elesett 7.” (*Nagy zaj és felkiáltások a baloldalon: Hallatlan!*)

Hornyánszky Zoltán: No, most tessék beszélni! Halljuk az antiargumentumokat! Itt a statisztika! A számok nem hazudnak! A szám beszél!

Csernus Mihály: Ez nem jogfosztás! *(Nagy zaj a baloldalon.)*

Hegedüs György: Azok is véletlenül estek el! *(Nagy zaj a baloldalon. Elnök csenget. Halljuk! Halljuk!)*

Prohászka Ottokár: *(Olvassa.):* „A keresztény legénységből elesett 17,29%, a zsidó legénységből 1%.” *(Nagy zaj és felkiáltások a baloldalon: Hallatlan! Gyalázat!)*

Hornyánszky Zoltán: No, most tessék beszélni! Szívбайos mind!

Patics Dénes: Hisz ez nem újság!

Csernus Mihály: Még tiltakozni mernek, hogy védjük a magyarságot!

Erek Károly: Megvan a numerus clausus a harctéren! *(Nagy zaj a baloldalon és a középén.)*

Elnök (Csenget.): Kérem a képviselő urakat, ne zavarják a szónokot.

Prohászka Ottokár: Ezzel ellentétben megmutatták a zsidók, hogy, bár az arcvonalbeli szolgálatot nem részesítették előnyben, mégis aránylag sokkal több kitüntetésben részesültek, *(Felkiáltások a baloldalon: Ez is igaz!)* mint a többséget képviselő keresztény katonák. Már 1916 novemberében 21.000 fegyverrel szolgáló zsidó közül 6345 kapott vaskeresztet, ami a kiadott keresztnek 20%-ának felel meg. Ezért a német hadseregben a vaskeresztet zsidó keresztnek nevezték el.

Hornyánszky Zoltán: Éljen! Ez nagyszerű!

Dinich Vidor: A haptákszolgálat elismeréséül!

Pető Sándor: Ez az osztrák-magyar, vagy a német hadsereg vonatkozik?

Prohászka Ottokár: Ez az utóbbi, a kitüntetésekre vonatkozó, a német hadsereg vonatkozik, a többi a magyar-osztrák hadsereg. *(Mozgás a baloldalon.)*

Ezzel szemben és ezzel kapcsolatban nem kapok felvilágosítást ebből a folyamodványból aziránt, hogy mit csináljunk mi a mi keresztény ifjúságunkkal, amely óriási áldozatokat hozott; mit csináljunk főleg a zsidó mohó szellemmel szemben, amely magának kitüntetés és mindenféle előnyt tud biztosítani. De hiszen én azt mondom, tegye, ha tudja, ha bírja, de másrészt óriási problémája a magyar kereszténységnek és a keresztény magyarságnak, hogy ezzel az árral szemben, ezzel a veszéllyel szemben a helyét megállja.

Patacsi Dénes: Kötelességünk védekezni!

Prohászka Ottokár: Ezért mindezt összefoglalva és ebbe a nagy megvilágításba állítva bele a numerus clausust, méltán azt mondhatom, – nem veheti ezt a zsidóság támadásnak, nem veheti ezt a zsidóság jogfosztásnak...

Hornyánszky Zoltán: Hiszen ők támadtak!

Prohászka Ottokár: ... ne is vegye részünkről és főleg részemről valamiféle kegyetlen vagy kegyeletlen támadásnak, csak egyrészt nemzeti aggodalmam kifejezésének, másrészt annak a kötelességtudásnak, amellyel eljárni akarok, – hogy igenis, ezt a magyar népet és ezt a magyar Nemzetgyűlést fel kell rázni, *(Úgy van! Úgy van!)* és nagy hivatásának, nagy kötelességének magaslatára emelni, hogy tegyen meg intézményesen is mindent, amit megtenni lehet. *(Élénk helyeslés és taps.)*

Bezárom beszédemet Shakespeare Julius Caesar című fenséges tragédiájának egy helyével, ahol Brutus beszél Julius Caesar holtteste felett a néphez, és ezt mondja: „Julius Caesar nagy hadvezér volt, büszkesége Rómának, és erre büszke vagyok. Julius Caesar szerencsés ember volt, nem irigylem tőle. De Julius Caesar a római szabadságot veszélyeztette, és ezért ledöftem őt. Kinek van közületek kifogása ez ellen? Hogyha van egy római, aki egy magánembernek a szerencsáját többre becsüli, mint Róma szerencsáját; ha van egy ember, aki egy nagy embernek, mégha az Julius Caesar is, dicsőségét többre becsüli Róma dicsőségénél, és veszélyezteti egy ember zsarnoki zsenialitására a római nép szabadságát: álljon elő, mert velem gyűlik meg a baja!” Így mondom én is.

Én tisztetem, becsülöm a zsidók szerencsését. Szerencsés nép. Tisztetem, becsülöm a zsidó géniuszt és a zsidó hatalmat, amennyiben az a szellemnek hatalma, de amennyiben a

magyar nemzetet veszélyezteti, amennyiben a magyar nemzet géniuszát valamiképpen letöri, vagy pedig meghamisítja, állok elébe, és meg vagyok győződve, hogy velem együtt sokan. *(Hosszantartó élénk éljenzés és taps. A Nemzetgyűlés tagjai felállnak.)*

Meskó Zoltán: Ott vagyunk valamennyien.

Hegedüs György: Minden eszközzel!

Prohászka Ottokár: A törvényjavaslatot Bernolák tisztelt barátom indítványával elfogadom. *(Élénk helyeslés, éljenzés és taps a Ház minden oldalán. A szónokot számosan üdvözlik.)*

Elnök: Az ülést öt percre felfüggesztem.

7. 1920. november 12. – A földbirtok helyesebb megoszlása

A Nemzetgyűlés 127. ülése, 1920. november 12., péntek

Tárgy: A földbirtok helyesebb megoszlását szabályozó rendelkezésekről szóló törvényjavaslat

Elnök: Rakovszky István és Bottlik József

Héjj Imre jegyző *(olvassa a 43. §-t, amely változatlanul elfogadtatik. Olvassa a 44. §-t):* Prohászka Ottokár! *(Az elnöki széket Rakovszky István foglalja el.)*

Prohászka Ottokár: Tisztelt Nemzetgyűlés! A 44. § utolsó bekezdéséhez indítványozom, hogy tétessék hozzá *(olvassa):* „A kegyúri terhektől való mentesítésről gondoskodni kell, különösen ott, ahol a megváltott földbirtok számos kisbirtokos kezébe kerül.”

Ez azért ajánlom, mert a parcellázás által sok helyen valóságos abszurdumba kerülünk a kegyúri terhekkal. Itt van pl. Pesthidegkút, ahol 160 holdat parcelláztak 340 parcellára. Következésképpen az iskolának, templomnak, plébániának ott 340 patrónusa van *(Derültség.)* Hogyha a gyerek elvesz a sok bába közt, biztos, hogy a patronátusi jog és teher – tehát ez intézményeknek a terhe – elvesz a sok patrónus között. *(Úgy van!)* Ezeket az intézményeket csak úgy lehet biztosítani, ha a parcellázás alkalmával ezeket a kegyúri terheket az egyesek megváltják. Így mindjárt hivatkozhatom Désre, ahol a püspökség parcellázott ezer holdat, s ahol minden holdra kivetettünk 200 koronát, ami által az a parcella szabad lett minden kegyúri tehertől. A nép java is azt kívánja, hogy az új vevő teljesen szabad birtokot bírjon. Ajánlom módosításom elfogadását. *(Helyeslés.)*

Elnök: Kíván még valaki szólni?

8. 1921. július 14. – A hadifoglyok ügye

A Nemzetgyűlés 228. ülése, 1921. július 14., csütörtök

Tárgy: A Huszár Károly képviselő interpellációjára adott miniszterelnöki válasz (a hadifoglyok ügye)

Elnök: Rakovszky István és Bottlik József

Vasadi Balogh György jegyző: Prohászka Ottokár!

Prohászka Ottokár: Tisztelt Nemzetgyűlés! (*Halljuk! Halljuk!*) Huszár Károly tisztelt barátomnak ez a kiáltványa nemcsak a mi szívünkben, hanem az egész magyar nemzetnek és azoknak a távol szenvedőknek szívéből tört ki. Köszönjük neki, hogy ünnepet varázsolt közénk, mikor leereszkedni kényszerítette a magyar szenvedésnek gyászát erre a terembe, mikor rásegített minket arra, hogy a mi pártvillongásaink, a mi apró-cseprő egyéni érdekeink szűk köréből felemelkedve, felértsük a magyar gondolatot, felértsük azt a nagy feladatot, amelyet nekünk mindnyájunknak teljesítenünk kell. (*Úgy van! Úgy van!*)

Én úgy látom, hogy ez a nap valamiképpen a halottak napja. Halottak napja, mert hisz' a legtöbbön, aki szintén fogoly, rab és szenvedő volt, már nem segíthetünk. De ez nemcsak a halottak napja, hanem ez az élő-halottak napja, akik még szenvednek, akik még nyomorognak, s akik a nemzettől, az önérzetes magyar nemzet hatalmas fellépésétől várják szabadulásukat.

Vannak szenvedések, mélyen tisztelt Nemzetgyűlés, amelyeket az ember megért, amelyeknek az okát belátja, szenvedések, amelyek, úgy mondom, hogy kikerülhetetlenek. Mert hiszen, ha van háború, van sok elesett; ha van háború, van sok rokkant; ha van egy ilyen világháború, lesz egy generáció és talán több generáció, amely vérszegény, s amely melegágya a nyomornak és a halálnak; ha van háború, van az emberiség faciesén hullafolt, azt mondanám: seb, amelyből a gyűlölet, a meg nem értés sugárzik. De, mélyen tisztelt Nemzetgyűlés, a mi fátumunk, a mi rettenetes esélyünk az, hogy nekünk nemcsak esetteink vannak, nekünk nemcsak rokkantjaink vannak, nekünk nemcsak vérszegény generációnk van, – hanem foglyaink vannak, akik hősöknek indultak, akik hősökben rabok lettek, akik rabokból túsok lettek, akik valamiféle érthetetlen, rettenetes pokolba kerültek, természetes, hogy a gyűlölet de egyszersmind ennek a világháborúnak érthetetlen paroxizmusai, ellenmondásai révén.

És a mi fátumunk még az, hogy amikor segíteni akarnánk és akartunk volna, hát ez nem igen sikerült nekünk; nem sikerült nekünk a vörös uralom alatt, mert hiszen akkor hiába fordultunk a világhoz, az bevágta az orrunk előtt az ajtót; nem segíthettünk rajtuk később a restauráció idejében, szegények voltunk. Igaz, hogy valaki azt mondhatná, amint Széchenyi Viktor tisztelt barátom mondta: elő kellene kaparni azt a pénzt véres körmökkel, hogy ezeken az embereken segítsünk! (*Úgy van! Úgy van!*)

Hiszzen megindult Magyarországon valamiképpen egy arany-akció. Én is benne voltam ebben az arany-akcióban. Jobb erről az arany-akcióról nem beszélni.

Taszler Béla: Elég szomorú!

Prohászka Ottokár: Ez nem volt, kérem, az a nemes arany-akció, amely hárommilliárd márkát hozott és tett le a német haza oltárára. Hát ez nem sikerült! De én nem nagyon okolom a magyar közönséget; mert hiába, a magyar nemzet gazdagsága, tőkegazdagsága még nagyon gyenge arra, hogy az ilyen feladatokat teljesíteni képes volna. Tehát ismétlem, mélyen tisztelt Nemzetgyűlés, nem segíthetünk tényleg, nem segíthetünk. Most, most van itt az ideje, hogy

ezzel a kiáltvánnyal ez a kézen-lábon megkötött és érzéseiben fellázított Magyarország legalább a hangot találja el. *(Úgy van! Úgy van!)* Kiáltványt intézzen nemzetekhez, emberekhez, testvérekhez, az emberi kultúrához: „Emberek, testvérek! Segítsetek! Segítsetek! Mert nem mi vesztettük el a világháborút, hanem ha ez a fogság tovább tart, akkor voltaképpen az egész kultúra veszítette el a háborút! *(Úgy van! Úgy van!)* Az egész emberiség kivetkőződött emberi formájából, emberi érzéséből. *(Úgy van! Úgy van!)* Itt egy nagy kötelesség hárul az emberiségre, amely kötelességet itt az ideje, hogy teljesítsen!” *(Úgy van! Úgy van!)*

Én meg vagyok győződve arról, hogy az emberiség – általában szólva – nem kerülhet el, nem léphet le, nem térhet ki ezen kiáltvány által reáidiktált felséges kötelességteljesítés elől. Miért? Azért, mert mikor nagyok a szenvedések, akkor az emberek mégis csak egymásra találnak; mikor nehéz, szerencsétlen idők terhe borul az emberiségre, akkor valamiképpen azok a különbségek, amelyeket történelem, amelyeket nemzetiség, amelyeket társadalmi alakulás épít közénk, – azok lehullanak, azok szétfoszlanak s az ember az emberrel áll szemben. Láttuk azt, ugye, hogy volt itt lengyel-kérdés – mert az emberiség nem bírta el a lengyel nemzetnek a szenvedését. Volt azután, főleg Angliában és Amerikában, örmény-kérdés, amikor az örményeket mészárolták rettenetes módon a törökök. Hát, legyen egy magyar fogoly-kérdése az emberiségnek! *(Úgy van! Úgy van!)* Érezze át, hogy ez egy kínzó gondolat; érezze át, hogy ez az emberi léleknek a kínja; szabaduljon fel, mert felszabadíthatja önmagát ettől a megalázó, szégyenteljes kintól és gyötrelemtől! *(Úgy van! Úgy van!)*

De meg különben is azt gondolom, hogy manapság voltaképpen az egész kultúra forradalmi hangulatban van. Nem értem én csak azt a forradalmat, amely császárok, királyok, hatalom ellen indul; én azt a szociális forradalmat értem, amely a jobbat akarja. Mi tele vagyunk vággyal a jobb után, tele vagyunk vággyal a felszabadulás után. A francia forradalomnak kellett még egy Napóleon; manapság a szociális forradalmaknak nem kellene Napóleonok. A szociális forradalmaknak kellene technikusok, akik a szénbányákat becsukják, és a vízi erőket és a nap sugarát befogják erő gyanánt a motorokba és mindenféle gépekbe, még a kályhákba is. *(Úgy van! Úgy van!)* Napóleonok nekünk nem kellene, nekünk kellene szociológusok, akik az emberiséget a kultúrájának nem rabjaivá, hanem uraivá avatják! *(Úgy van! Úgy van!)* Nekünk kellene törvényhozók, akik az embereket hazájukhoz fűzik, mert nekik hazát, nekik földet, nekik kertet, nekik édes otthonot teremtenek! *(Zajos helyeslés és taps.)*

Mélyen tisztelt Nemzetgyűlés! Egy ilyen világban vezető pólus a jóság és a szeretet. Az emberiség ezt megérti. Na hát, emberiség, nézz oda Oroszországra! Vedd ezt a rettenetes, szemléld ezt a rémséges poklot. Nem dantei poklot, a képzelet világát, hanem ezt a rettenetes, valóságos poklot, a magyar rabok, a magyar foglyok világát! És érezd át, hogy ezen okvetlenül éppen annak a forradalmi szellemnek kell segítenie, amely a jobb világot, amely a több boldogságot akarja közénk hozni. *(Igaz! Úgy van!)*

De még azután, ugye, rettenetes szégyenfoltja ez a világnak? *(Igaz! Úgy van!)* Csakhogy hála Istennek, nem a magyarság szégyenfoltja. Ez a szégyenfolt másutt virul, más arculaton. *(Igaz! Úgy van!)* Nos hát, tegyen róla az emberiség, tegyen róla a művelt Nyugat, az a felséges kultúra, *(Igaz! Úgy van! a Ház minden oldalán)* hogy oszlassa el ezt a szégyenpírt, a gyalázatnak ezt a pírját az emberiség arculatáról, és hozzon haza annyit, amennyit még hozhat a mi kedves, édes véreink közül saját hazájukba.

Amikor én pártom nevében ezt a kiáltványt elfogadom, arra kérem a tisztelt Nemzetgyűlést, hogy terjesszük fel ezt a kiáltványt Őszentsége a pápa elé is. *(Általános helyeslés.)* Tesszük ezt azért, mert nagy tradíciók szárait fűzzük itt, amikor így cselekszünk, azoknak a tradícióknak szárait, amelyek szerint a pápák mindig szeretettel, mindig segítő kézzel voltak a magyarság szolgálatára. *(Igaz! Úgy van!)* Itt pedig ugyancsak egy nagy intervenciónak van helye. Itt kell azt a legnagyobb jótéteményt közénk varázsolni, amelyet a

Szentszék az ő erkölcsi tekintélyével megteremthet. Mert itt nem fegyveres hatalomról van szó, nem is csak politikáról, hanem, ha valami segíthet rajtunk, úgy az a jóság, a részvétel, a szeretet, a tekintély, a bensőség és – amint Huszár Károly barátom mondta – a magábaszállás, de nemcsak a magyar parlament magábaszállása, hanem az egész művelt világé. *(Igaz! Úgy van!)* Ezt az irányt reprezentálja a Szentszék, ezt a jótéteményt hozza közénk, és adja meg nekünk az ő intervenciója, és így fogjuk megérni azt, hogy, amint a pápa neutrális volt, mert nem lehetett más – és fölségesen neutrális volt, kifogástalanul, olasz környezetben, a világháborúban, de a világháború után – az emberi nyomorúsággal, az emberi kultúra szégyenfoltjával szemben nem lesz neutrális, mert itt neutralitásnak helye nincsen, főleg nincsen helye a legfelső erkölcsi hatalom trónján, a Szentszéken. *(Igaz! Úgy van! jobbfelől)* Ezt nem buzdításul, hanem meggyőződésem kifejezéséül mondom, mert meg vagyok győződve róla, hogy a Szentszék így fog eljágni.

Mélyen tisztelt Nemzetgyűlés! Mikor ezt a kiáltványt pártom nevében is teljesen magamévá teszem, elgondolom, hogy hányan jönnek hát onnan vissza? Talán nagyon kevesen. A holtakat ott hagyjuk, de az élőket, azokat kérjük.

Mikor Varro elveszítette a római légiókat, s Caesar felsóhajtott: „Redde mihi legiones!” – azok vissza nem jöttek. De ezek a légiók, ez a 60.000 ember, ha visszajön, akkor a magyar Nemzetgyűlés ezzel a kiáltvánnyal nemcsak saját hazájának tett óriási szolgálatot, hanem szolgálatot tett és babért fűzött homlokára az egész kultúrának. *(Igaz! Úgy van!)* Ezt a babért én odaképelem a kultúra homlokára. S mikor ezzel a reménnyel zárom szózatomat, felszólalásomat, csak azt kérem az Istentől: adjon a nemzeteknek megértést, adja azt a kegyelmet, hogy „durch Mitleid wissend,” hogy látók, érzők, tudók legyenek a nagy közös szenvedésben való részvétel által, s akkor azután majd nem diadalkapukkal, hanem szerető szívvel fogadhatjuk vissza a mi megmaradt rabságunk romjait. *(Hosszan tartó élénk helyeslés, éljenzés és taps a Ház minden oldalán. A szónokot számosan üdvözlik.)*

Elnök: Szólásra következik?

Források

1. Az 1907. évi állami költségvetésről szóló törvényjavaslat, 1907. február 9-én, in: AZ 1906. ÉVI MÁJUS HÓ 19-ÉRE MEGHIRDETETT ORSZÁGGYÜLÉS FŐRENDIHÁZÁNAK NAPLÓJA., I. KÖTET. HITELES KIADÁS., BUDAPEST, AZ ATHENAEUM IRODALMI ÉS NYOMDAI RÉSZVÉNYTÁRSASÁG NYOMÁSA, 1907., 123–125. oldal
2. Az elemi népiskolai oktatás ingyenessége, 1908. július 3-án, in: AZ 1906. ÉVI MÁJUS HÓ 19-ÉRE MEGHIRDETETT ORSZÁGGYÜLÉS FŐRENDIHÁZÁNAK NAPLÓJA., III. KÖTET. HITELES KIADÁS., BUDAPEST, AZ ATHENAEUM IRODALMI ÉS NYOMDAI RÉSZVÉNYTÁRSASÁG NYOMÁSA, 1910., 37–38. oldal
3. A képviselőházi őrség felállítására vonatkozó törvényjavaslatok tárgyalása, 1912. december 14-én, in: Az 1910. ÉVI JUNIUS HÓ 21-ÉRE HIRDETETT ORSZÁGGYÜLÉS FŐRENDIHÁZÁNAK NAPLÓJA., II. KÖTET., HITELES KIADÁS., BUDAPEST, AZ ATHENAEUM IRODALMI ÉS NYOMDAI RÉSZVÉNYTÁRSASÁG NYOMÁSA, 1913., 44–46. oldal
4. Az országgyűlési képviselők választásáról szóló törvényjavaslat s az ezzel kapcsolatban beérkezett feliratok és kérvények tárgyalása, 1918. július 31-én, in: Az 1910. ÉVI JUNIUS HÓ 21-ÉRE HIRDETETT ORSZÁGGYÜLÉS FŐRENDIHÁZÁNAK NAPLÓJA., V. KÖTET., HITELES KIADÁS., BUDAPEST, AZ ATHENAEUM IRODALMI ÉS NYOMDAI RÉSZVÉNYTÁRSASÁG NYOMÁSA, 1919., 212–216. oldal
5. Az alkotmányosság helyreállításáról és az állami főhatalom gyakorlásának ideiglenes rendezéséről szóló törvényjavaslat tárgyalása, 1920. február 26-án, in: Az 1920. ÉVI FEBRUÁR HÓ 16-ÁRA HIRDETETT NEMZETGYŰLÉS NAPLÓJA., ELSŐ KÖTET., HITELES KIADÁS., BUDAPEST, AZ ATHENAEUM IRODALMI ÉS NYOMDAI RÉSZVÉNYTÁRSULAT KÖNYVNYOMDÁJA, 1920., 62–65. oldal
6. A tudományegyetemekre, műegyetemre, a budapesti egyetemi közgazdaságtudományi karra és a jogakadémiákra való beiratkozás szabályozásáról szóló törvényjavaslat, 1920. szeptember 16-án, in: Az 1920. ÉVI FEBRUÁR HÓ 16-ÁRA HIRDETETT NEMZETGYŰLÉS NAPLÓJA., ÖTÖDIK KÖTET., HITELES KIADÁS., BUDAPEST, AZ ATHENAEUM IRODALMI ÉS NYOMDAI RÉSZVÉNYTÁRSULAT KÖNYVNYOMDÁJA, 1920., 344–351. oldal
7. A földbirtok helyesebb megoszlását szabályozó rendelkezésekről szóló törvényjavaslat részletes tárgyalása, 1920. november 12-én, in: Az 1920. ÉVI FEBRUÁR HÓ 16-ÁRA HIRDETETT NEMZETGYŰLÉS NAPLÓJA., HATODIK KÖTET., HITELES KIADÁS., BUDAPEST, AZ ATHENAEUM IRODALMI ÉS NYOMDAI RÉSZVÉNYTÁRSULAT KÖNYVNYOMDÁJA, 1920., 519. oldal
8. A Huszár Károly képviselő interpellációjára adott miniszterelnöki válasz tárgyalása [a hadifoglyok ügye], 1921. július 14-én, in: Az 1920. ÉVI FEBRUÁR HÓ 16-ÁRA HIRDETETT NEMZETGYŰLÉS NAPLÓJA., TIZENEGYEDIK KÖTET., HITELES

KIADÁS., BUDAPEST, AZ ATHENAEUM IRODALMI ÉS NYOMDAI
RÉSZVÉNYTÁRSULAT KÖNYVNYOMDÁJA, 1921., 515–517. oldal